GREGORIU G. TOCILESCU.

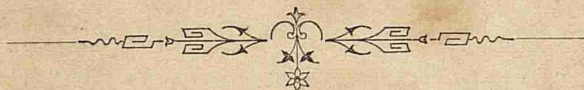


NICOLAE BALCESCU



VIAȚA, TIMPUL ŞI OPERILE SALE

(1819–1852)



BUCURESCI
NOUA TYPOGRAPHIE A LABORATORILOR ROMANI
19, Strada Academiei, 19.
1876.

I

Din orĭ-ce punt de privire s'ar lua societăţile, în tóte locurile şi 'n toţĭ timpiĭ se recunósce în ele o mişcare năuntrică spontaneă, care le împinge dela o stare inferióră la alta superióră. Acéstă mişcare spontaneă a umanităţiĭ întîmpină în mersul sĕŭ progresiv agenţĭ de doĕ nature : uniĭ favorabilĭ evoluţiuniĭ, alţiĭ contrarĭ progresuluĭ omeniriĭ.

Individiĭ în corpul social aŭ şi eĭ o parte favorabilă saŭ contrariă acesteĭ mişcărĭ, şi necesitatea d'a studia personalitatea lor reĭese din multiple cause.

Pe lângă învĕţămintele preţióse ce un spirit atentiv póte culege din biografia unuĭ bărbat superior, pe lângă interesul viŭ ce'l purtăm pentru o asemenea individualitate, maĭ ales dacă ea s'a jertfit bineluĭ şi fericiriĭ naţiuniĭ în care s'a născut saŭ

umanităţiĭ în genere, nu trebue a uĭta încă că acest studiŭ este absolut necesar pentru înţelegerea presinteluĭ, căcĭ omul în lanţul fiinţelor organisate este un inel care légă trecutul de viitor, individul actual este productul necesar al individilor ce l'aŭ preces în trecut, şi numaĭ prin aprofundarea acestora putem să'l explicăm îndestul; o stare anume socială nu este decât consecinţa unor cause carĭ aŭ preces'o şi carĭ, la rândul lor, sînt urmărĭ ale altor cause antecedente, aşa că lumea întrégă forméză un lanţ, în care totul se légă verigă de verigă, o succesiune continuă de cause şi efecte.

De aci urméză, că este nefundată opiniunea generală că despre epocele recente nu trebue a se vorbi saŭ a se scrie, pentru ca să nu se lovéscă ceĭ din viaţă saŭ să nu se falsifice adevĕrul din causa pasiunilor politice.

Din contra, noĭ credem că nimic maĭ folositor şi instructiv pentru o generaţiune decât cunoscinţa profundă a generaţiuniĭ ce a preces'o, pentru că ast-fel numaĭ îşĭ póte da sémă de întregul organism social cu causele sale. Rĕul, ca şi binele, îşĭ aŭ natura lor de a fi, şi acéstă natură trebue căutată în linia causelor din trecut; o generaţiune moştenesce pe altă generaţiune, şi acéstă moştenire trebue bine studiată în tóte elementele sale.

Cât pentru pasiunile politice, ele pot orbi spiritul istoriculuĭ nu numaĭ în cestiunĭ de actualitate, dar şi în cestiunĭ din trecut, aflându-se nu odată scriitorĭ carĭ, pentru interese de facţiune momentane, aŭ falsificat simţul evenimentelor, vĕḑênd în ele ceĭa-ce aŭ voit pasiunile lor, ĭar nu adevĕrul, şi perpetuând ast-fel printre secolĭ mincĭuna timpilor de discordiă şi de partide.

Un bărbat din generaţiunea căruntţită astă-ḑĭ—generaţiune roditóre în fapte pentru propăşirea politică, socială şi literară a ţĕreĭ—care rădicându-se pe d'asupra niveluluĭ ordinar, a ajutat fórte mult elementul progresiv în Societatea Română, este Nicolae Bălcescu.

Să nu créḑă cine-va că nu am mĕsurat, cât de uriaşă este sarcina luată asupră-mĭ de a presinta fidel o fisionomiă atât de interesantă. A studia viaţa unuĭ om, este a pătrunde cu un ochiŭ firm şi drept acel chaos moral care o acoperă de tóte părţile, a înţelege secretul destinateĭ sale pe lume, a expune nu numaĭ acţiunile sale, dară şi mobilele, pasiunile ce le-aŭ determinat; a urmări adevĕrul prin atâtea opiniunĭ diverse şi contrare, tot-d'a-una desbătute cu căldură, şi prin atâtea patimĭ ce sînt încă nestinse; şi la capul lucruluĭ a judeca, a da sentinţă

dréptă, fără a învinovăţi pe cine póte am fi datorĭ a bine-cuvînta, luând de isvor al unor fapte o ideă greşită, o nălucire. Istoria n'ar avé nicĭ o valóre raţională, nicĭ o demnitate morală, nicĭ o importanţă practică, ea nu ar maĭ fi acea trîmbiţă a experienţeĭ, faclă a trecutuluĭ luminând paşiĭ noştri către viitor, dacă s'ar mărgini a trece sub ochĭ spectacolul activităţiĭ omenescĭ fără a ne revela simţul şi efectul eĭ, fără a ne spune dacă este bine saŭ rĕŭ, just saŭ injust, înţelepciune saŭ nebuniă în acele fapte. De aceĭa incumbă asupra istoricului datoria d'a asculta tot, d'a ţine sémă de imperiul situaţiunilor şi pasiunilor, de diversitatea legitimă a intereselor, de mobilitatea combinaţiunilor politice, de acel curs al lucrurilor care conduce pe ómenĭ şi cântăresce atât de mult în destinata lorŭ, şi după acest examen apoĭ, ca un judecător luminat şi equitabil, să conchidă şi să se pronunţe.

Dară cu cât greutatea sarcineĭ este maĭ mare, cu atât maĭ multă este şi rîvna de a'mĭ împlini o datoriă scumpă inimeĭ pentru memoria unuĭ bărbat care şĭ-a închinat tótă viaţa sa bineluĭ ţĕreĭ, pe care a iubit-o cum puţinĭ alţiĭ şi căreia îĭ creà în visăriile luĭ, chiar pe pragul morţiĭ, cele maĭ drăgălaşe şi daurite perspective. Pentru generaţiunea de astă-ḑĭ maĭ cu sémă, când indiferenţa a luat loc nobilelor

simţiminte şi activitățiĭ literare saŭ politice de altă dată, nu póte fi nimic maĭ folositor şi maĭ plin de învĕţăminte decât viaţa şi operele luĭ Nicolae Bălcescu, isvor rĕcoritor pentru sufletul însetat după amorul patrieĭ, crater d'entusiasmu pentru inima amorţită.

De aceĭa noĭ am studiat cu drag acéstă personalitate; am rescolit biblioteće, am cercetat pe rudele şi contimporaniĭ sĕĭ, avênd credinţa că cel puţin modesta nóstră lucrare va îndemna pe ceĭ maĭ competinţĭ a o completa.

Acţiunile umane depindênd maĭ mult de condiţiunea generală a societăţiĭ decât de singularităţile fie-căruĭ individ, urméză că pentru a judeca pe dreptate un om, a'ĭ înţelege mărimea, a'ĭ cântări puterile, nu trebue să 'l scótem din cercul în care s'a desvoltat. De aci necesitatea de a înfăţişa maĭ 'nainte tabloul politic, social, intelectual al timpuluĭ, în care Bălcescu a vieţuit, a luptat şi a scris.

In sciinţa sociologică se numesce stare *dinamică* acea mişcare interióră de desvoltare, care duce societatea gradat către civilisaţiune. Starea dinamică presupune, are de raport, se razămă pe starea *statică*, adică pe complexul condiţiunilor de subsistenţă al uneĭ societăţĭ. Când acéstă stare statică este ne 'ncetat turburată şi resturnată, progresul, starea

dinamică este imposibilă, pentru că-ĭ lipsesce ordinea, fără care nu póte fi propăşire.

România avênd nefericirea d'a fi continuŭ teatrul rĕsbóelor, turburărilor, îngenuchiată şi ciopăţită de popóre barbare, după ce însăşĭ ea se sdruncinase în lupte sterpe şi fără nicĭ un ţel, rĕmase staţionară sub raportul civilisaţiuniĭ, elementul progresiv fiind suprimat, aşa că la începutul acestuĭ secol ea încă dormita în nóptea négră a ignoranţeĭ, a despotismuluĭ şi a căderiĭ morale din Orient.

Ca orĭ-ce ţéră mică, pusă între treĭ împărăţie, cu tendinţă fie-care d'a o cuceri, ea trebuia să sufere influenţa când a uneia când a alteia, servind de teatru rĕsbóelor unor armate streine, după ce un secol şi maĭ bine fusese grânarul Stambuluiuĭ şi batjocura arendaşilor din Fanar.

Torturată ca nicĭ un popor pe lume, ea perduse cunoscinţa de sine, simţul demnităţiĭ, şi năucită apleca grumazul celuĭ d'ântêiŭ călâŭ, aşteptându-şĭ lovitura de graţiă.

O împărăţiă însă pravoslavnică se constitui în protectóre a némuluĭ român, după ce puţin maĭ înainte smulsese o bună parte din corpul Moldoveĭ. Ea începu a dicta legĭ, a crea instituţiunĭ, a introduce óre-care ordine şi îmbunătăţire în ţéră, stăvilind barbaria turcéscă, dar în acelaşĭ timp aşternându-şĭ calea pentru o dominaţiune completă.

Pe tron era în adevĕr Domn român, vrem a ḑice un gospodar a-tot-puternic, concentrând în sine tóte puterile Statuluĭ, dispunênd ca un paşă de supuşiĭ sĕĭ, ca legĭuitor suprem, judecător suprem, pontifice suprem, dar tot-o-dată pitulându-se în mantiă la un firman turcesc, tremurând înaintea aceluia care priveghia aplicarea Regulamentuluĭ şi ţĭnea firul sórteĭ Domnuluĭ. Ast-fel ţéra era a luĭ Vodă, şi Vodă era al streinuluĭ!

Maĭ era întocmită în adevĕr o Obştéscă Adunare, de 41 membri aleşĭ saŭ maĭ bine numiţĭ de către Domn dintr'o castă creată numaĭ de dînsul, carĭ se guduraŭ ca nisce căţeĭ în giurul tronuluĭ, aşteptând mila Măriei Sale.

Acéstă Cameră se disolva prin firmane, după placul consuluTuĭ rusesc.

Societatea era divisată în bresle, breslele în clase, clasele în ranguri, fie-care cu căderile şi precăderile lor.

Cincĭ bresle se deosebĭaŭ :

Brésla călugăréscă şi preoţéscă, brésla boeréscă, brésla negustoréscă şi a meseriaşilor în corporaţiunĭ, brésla plugarilor şi brésla ţiganilor!

Clasele eraŭ în numĕr de 17 :

1. Înălţimile lor Domniĭ şi luminăţiile lor Beizadelele.

2. Ântêia clasă de boerĭ de ântêiul rang, compusă de baş-boerĭ, de mariĭ banĭ, de mariĭ logofeţĭ aĭ dreptăţiĭ, mariĭ spătarĭ şi mariĭ logofeţĭ aĭ credinţeĭ. Din ea se alegeaŭ Domniĭ, miniştriĭ şi divanul înalt, fără să li se céră altă capacitate decât *barba* şi altă cinste decât *caftanul*.

3. A doua clasă de boerĭ de ântêiul rang: dumnélor mariĭ vistierĭ, mariĭ postelnicĭ, vornicĭ de politiă.

4. Ântêia clasă din a doua clasă de boerĭ: dumnélor mariĭ clucerĭ şi mariĭ paharnicĭ.

5. A doua clasă din a doua clasă de boerĭ: dumnélor serdariĭ, pitariĭ şi conţipiştiĭ;

6. Ântêia clasă de boerinaşĭ: boerĭ de ném, scutiţĭ de bir şi de bătae, şi cu boeria ereditară.

7. A doua clasă de boerinaşĭ: postelniceiĭ cu dreptur ca boerĭ de ném, dar cu boeria ereditară până la fiĭ.

8. A treia clasă de boerinaşĭ: mazâliĭ, scutiţĭ de bir.

9. Ceĭ ce exercitaŭ profesiunĭ libere, saŭ *ómenĭ cu deosebit caracter,* scutiţĭ de bir, dar nu şi de bătae în vre-o împrejurare.

Tóte aceste clase de boerĭ eraŭ slugĭ credinciόse ale Măriei Sale, şi pe unele le bătea Vodă cu topuzul, pe altele zapciiĭ cu pilul îmbrăcat în catifea saŭ cĭohodariĭ cu falanga îmbrăcată în roşu.

Brésla neguţătoréscă era divisată în 4 clase, în carĭ intraŭ şi cele doĕ obştiĭ de Israelițĭ.

Clasa birnicilor, care purta greutăţile Statuluĭ regulate şi neregulate, se bucura de un singur privilegiŭ numaĭ: să nu pótă fi bătuţĭ de către cârmuitor în pricinĭ micĭ corecţionale decât până la 26 nuĭele de o-dată pe pele gólă, şi acele nuĭele să nu fie maĭ gróse de un deget.

Peste acéstă clasă eraŭ deplinĭ stăpânitorĭ toţĭ dela Vodă până la epistaţiĭ de pe moşiele boĭerilor, carĭ aveaŭ la disposiţiunea lor pe dorobanţĭ şi'şĭ *regularisĭa* interesele lor şi ale proprietarilor.

Apoĭ:

Clasa ţiganilor de vatră, al căror suflet se preţuĭa după meşteşugul individuluĭ;

Clasa ţiganilor de lae, preţuiţĭ de Regulament în genere doĭ-spre-ḑece galbenĭ sufletul;

Clasa netoţilor, robiţĭ maĭ în urmă, carĭ se vîndură visterieĭ cu prăsila lor în 15 anĭ câte 10 galbenĭ sufletul.

Maĭ venĭaŭ apoĭ brăslaşiĭ, ruptaşiĭ, companiştiĭ, scutelniciĭ, poslujniciĭ etc. [1]

Boeriile se daŭ cu tótă pompa: te îmbrăca cu caftanul la Curte, în Divan; îţĭ trăgea cal domnesc la scară şi te da prin tărg căftănit, cu alaiŭ, cu

(1) *Cesar Boliac, Colecţiunea de articolĭ.*

meterhanea, cu suĭtariul înainte şi cu cĭohodarĭ împregĭur.

Iscălitura unuĭ clucer de arià până la serdar avea greutate cât 6 iscăliturĭ ordinare; a unuĭ boer de divan, cât 24; a unuĭ *halea* din protipendada, cât 40.

Puterea judiciară era cu totul desorganisată; nicĭ o judecătorià nu cunoscea numĕrul proceselor, nicĭ vechimea lor, remănênd la capriţiul Presidenţilor de a înfăţişa o pricină intrată de puţine ḑile numaĭ, când altele străgănindu-se de anĭ mulţĭ nu-şĭ puteaŭ găsi rândul, încât înfăţişarea unuĭ proces se socotìa ca o favóre deosebită, anevoe de dobăndit. Procedura nu era uniformă la tóte judecătoriele. Cărţile de judecată se alcătuĭaŭ 4 lune după darea hotărîriĭ, cu răsăturĭ, dregerĭ, iscălite une-orĭ numaĭ de un judecător, iar copiile după aste cărţĭ se da în primirea prigonitorilor câte 2 anĭ după hotărîre, şi încă cu schimbărĭ de termen! Se întîmpla adesea că, deşi căştigaĭ procesul la înfăţişare, dar sentinţa se alcătuia în favorul părţiĭ ce a perdut, mita saŭ influenţa personală ţinĕnd loc dreptăţiĭ.

Patru miĭ procese de delimitare, alte patru miĭ civile, oferiaŭ câmpul vexaţiunilor. Tóte acestea sînt raportate de însuşĭ logofătul dreptăţiĭ Barbu Ştirbeiŭ Obsteşteĭ Adunărĭ din 1840, aşa că trebue a li se da tot credĕmîntul.

Instrucţiunea publică, osia naţionalităţiĭ, era nesocotită; la o mie de Românĭ abia se găsia unul care să cunóscă literele. In 1834, în tótă ţéra se aflaŭ abia 2000 scolarĭ. Clasele superióre maĭ nimic nu sciaŭ în fapt de sciinţă saŭ de literatură; obscurantism general; cărţile bisericescĭ — étă hrana spiritelor pe atuncĭ.

Clerul, «lumina ómenilor şi sarea pămîntuluĭ», era cădut cum nu se póte maĭ jos. Ignorant, superstiţios, fără nicĭ o cunoscinţă, ceĭ maĭ mulţĭ din preoţĭ chirotonisiţĭ neputênd chĭar citi evangeliul.

Cinul călugăresc, compus maĭ tot din Grecĭ, ipocrit, speculator cu cele sfinte, mincinos celuĭ avut, amăgitor văduveĭ, închinător viţeluluĭ de aur, ducea o viaţă în trândăviă şi desfrâŭ, viaţă de satrapĭ pe spinarea bĭetuluĭ popor, storcênd milióne şi trimiţêndu-le în vizuinele munteluĭ Atos.

Penitenciarele—lucru de grózà! Grosul spătărieĭ înfăţişa tabloul incuisitorial. Armăşeiĭ eraŭ calăĭ. Osândiţiĭ nu aveaŭ *tainurĭ* pentru mâncare; eĭ cerşĭaŭ cu vocile lor cele lugubre de pe la trecĕtorĭ cu mânele scóse pe ferestrele puşcărielor. Simpliĭ preveniţĭ staŭ tot la un loc cu condamnaţiĭ la pedepse infamante.

In piaţă, în alte locurĭ publice, pe strade, vinovatul, buhav de umedială, cu haĭne sdrenţuite,

gol până la şale, legat cu frânghiĭ, se ducea mînat de biciul dorobanţuluĭ, şi la fie-care lovitură nenorocitul trebuia să ḑică : *cine-o face ca mine, ca mine să paţă!* Aşa se moralisa pe atuncĭ societatea. Acésta era dreptatea domnéscă!

Écă ce scria la 1826 patriotul boer Constantin Golescu, tatăl Golescilor de astă-ḑĭ, despre suferinţele ţĕranilor şi corupţiunea ómenilor *Stăpîniriĭ :*

«Care sînt virtuţile vóstre şi slujbele către patriă, «pentru care tot omul din norod, de cum se naşte «şi până móre, necontenit dă banĭ, fără de a şti cuĭ «trebue să dea, cât şi pentru ce? ci atât numaĭ vĕd «că când scapă din mîna zapciuluĭ pentru baniĭ bi«ruluĭ, îl astéptă şi îl coprinde pocovnicul pentru «glóbă cu vre-o pricină prefăcută, şi când socoteşte «că va fi scăpat de acesta, îl aştéptă căpitanul pentru «asemenea trebuinţe şi cu asemenea mijlóce, şi când «încă nu s'a desmeţit de aceste turburărĭ, îl poftesce «ĭar zapciul, pentru óreşĭ-ce folos şi al luĭ, tot cu «pricinĭ meşteşugite, apoĭ după aceştia ĭată şi bum«başiriĭ pentru rămăşiţurĭ, ale cărora urmărĭ şi «socotelĭ numaĭ Dumneḑeŭ póte le şti, apoĭ când «calcă focul cel maĭ mare, este când vin pocovniciĭ «ceĭ marĭ, care sînt peste tóte judeţele, şi când «intră în sat, este foc şi pîrjol, căcĭ cercetéză pricinĭ «de anĭ cincĭ, ḑece şi douĕ-ḑecĭ, pentru care de

«multe orĭ s'aŭ cercetat, s'aŭ judecat şi s'aŭ globit «ómeniĭ; acestora de le va vorbi cine-va cu rĕŭ «despre aceste nelegĭuite urmărĭ, numaĭ decât te «înfricoşéză cu numele spătaruluĭ, vistieruluĭ, ĭar de «le vor vorbi cu mijloc, în cât să cunóscă că aceste «urmărĭ nu sînt omenescĭ, atuncĭ îţĭ rĕspund într'alt «chip, ḑicênd că : ce o să facă? baniĭ care ĭ-aŭ dat, «cumpărând acéstă slujbă, să'ĭ pĭarḑă? Şi unde să «înşir tóte cele nepomenite, care vin pe capul acestuĭ «norod! Nu cum-va condicarul nu cumpară şi urméză «asemenea? saŭ vameşul ce dă înḑecit decâtŭ con-«dicarul? şi asemenea vĕtaful de plaiŭ, şi chĭar «ispravnicul care se face prin banĭ?» [1]

Eĭ bine, acest tabloŭ este din punct în punct a-celaşĭ cu cel descris sînt acum miĭ de anĭ într'un *papyrus* din Museul Britanic de către Ameneman, capul bibliotecarilor luĭ Ramses, despre starea ţĕ-ranilor din Egipt. El scrie elevuluĭ şi amiculuĭ seŭ Pentaur următórele :

«Nu ţĭ-aĭ închipuit nicĭ-odată, ce este traĭul ţĕ-«ranuluĭ care cultivă pămêntul? Inainte chĭar de «seceriş, insectele strică o parte din recolta sea...

(1) *Adunare de pilde bisericescĭ şi filosofescĭ, tălmăcit de pre limba grecéscă în cea românéscă* de **Constantin din Golesti,** la Buda, 1826, pag. 347, *notă*. — Despre acest patriot boer vom vorbi în curênd într'un articol deosebit.

«mulţime de şóreci sînt în câmpurĭ, apoĭ vin inva-
«siunile lăcustelor, dobitócele carĭ iĭ devastéză re-
«colta, vrăbiele carĭ se grămădesc în stolurĭ asupra
«snopilor. Dacă neglige să strîngă iute ce a secerat,
«hoţiĭ vin şi'ĭ fură tot... Calul sĕŭ móre de ostenélă
«trăgênd la car. Colectorul de imposite sosesce la
«debarcadera districtuluĭ; are cu sine slujbaşĭ ar-
«maţĭ cu cĭomege, negri armaţĭ cu beţe de palmier;
«toţĭ iĭ strigă: «Dă-ne nouĕ din grîul tĕŭ!» şi n'are
«mijlocul d'a respinge stórcerile lor. Apoĭ nefericitul
«este prins, legat cot la cot şi trimis a munci cu sila
«la clăcile pentru canale; femeĭa sa e legată, copiiĭ
«sĕĭ sînt despuĭaţĭ, şi în acest timp veciniĭ sĕĭ sînt
«fie-care la lucrul seŭ...» [1]

Pedepsele nu se daŭ după gradul culpabilităţiĭ, ci după nascere, rang, posiţiune şi «deosebit caracter». Aceĭaşĭ crimă comisă de un ţĕran se pedepsĭa cu fundul ocneĭ pe viaţă la munca silnică, pe când fericitul boer se trimitĭa la mănăstire cu grădinĭ şi petrecerĭ.

In materiă de religiune, o credulitate primitivă. Fiind o naţiune maĭ mult agricolă, superstiţiunea se 'nţelege de sine: credinţe deşarte că ploile sînt resultatul uneĭ acţiunĭ supranaturale, că rugăcĭunile

(1) Fr. **Lenormand,** *Les premières civilisations,* Paris, 1874, t. I, pag. 219.

în bisericĭ aŭ putere a condensa noriĭ şi a rĕcori pămîntul, că accidentele climatice, grindina şi aparițiunile celeste, ca cometele, ca eclipsele, sînt semne de mâniă a divinitățiĭ, deşi sciința prevede acestea din urmă cu sute de anĭ.

Religiune monastică şi ascetică, în loc de religiunea practică care constă în îndeplinirea datorielor vieţeĭ; observaţiunĭ rigurόse ale tuturor posturilor de peste an; crucĭ şi mătăniĭ lungĭ păn' la pămînt —deşi în acelaşĭ timp suflete de όmenĭ, tot fiĭ după chipul şi asemănarea luĭ Dumnedeŭ, iĭ ţinea robĭ, vĕndêndu-ĭ la obor ca pe vite; intrige, cabale, pismă, rĕutate, ţineaŭ loc virtuţilor şi moraleĭ creştine.

Totul convergênd către un centru comun, către Domn, care absorbĭa tόte funcţiunile cetăţenilor, totul era sub tutelă; guvernul se credea că vede, scie, pόte tot, şi pentru acésta avea la disposiţiune mecanismul social trebuincĭos: o reţea vastă de funcţionarĭ, imagine fidelă a regimuluĭ feodal, care înse, din teritorial ce era, a devenit personal.

Aristocraţia—décă merită acest nume—se împĕna în privilegie, despreţuind şi storcênd poporul.

Vanitatea eĭ mergea până a sacrifica totul pentru câte-va steluţe dăruite din milostivirea Impărăţielor.

Poporul, obicĭnuit cu robia, nu maĭ simţĭa greutatea lanţurilor; el se tîra în pulbere cu capul

apăsat de birurĭ şi angarale, pe când stăpâniĭ seĭ petreceaŭ în lux. Sus splendóre! jos noroiŭ!

Funcţiunile Statuluĭ eraŭ un *husmet*, o întreprindere comercială. Zapcirlîcul se cumpĕra cu 500 galb., dar într'un an numaĭ aceştĭ banĭ se îndouĭaŭ din spinarea ţĕranilor saŭ a proprietarilor. Printre Ispravnicĭ eraŭ uniĭ, carĭ se micşoraŭ până a primi chiar sfanţul văduveĭ ca mituire. Spiritul de venalitate corumpea tot.

Armata era desorganisată; oficeriĭ rĕŭ trataţĭ, întrebuinţaţĭ a îngriji ca arendaşĭ de moşiele oficerilor superiorĭ, aşteptaŭ lefurile câte 8 lune pentru a le primi, pe când casieriĭ speculaŭ baniĭ. Se trafica asupra hraneĭ, asupra equipăriĭ, asupra gradelor, asupra spitalelor.

Comerciul era pe mâna Grecilor, Ovreilor, Armenilor, şi acésta provenĭa din organisaţiunea societăţiĭ: boeriĭ fiind pré sus puşĭ pentru a se ocupa de comerciŭ, ţĕraniĭ aprópe robĭ, aşa că strĕinilor numaĭ remânea câmpul liber al claseĭ de mijloc pentru întreprinderĭ comerciale.

Căĭ de comunicaţiune, maĭ de loc! În oraşe nu se pomenia strade aşternute cu pétră. Capitala ţĕreĭ avea câte-va uliţe podite, de unde şi până astăḑĭ pórtă numele de *podurĭ*. Iluminatul era maĭ rĕŭ mult decât cel de acum al Societăţiĭ de Gaz. Tot

omul cinstit trebuia să aibă cu el felinar; alt-fel îl închidea ca pe făcĕtor de rele. Capitala nu avea nicĭ fântâne, nicĭ piețe publice.

Lacurĭ şi bălțĭ întrețineaŭ focare de miasme pestilențiale în mijlocul oraşuluĭ.

In viața socială, legăturele casnice eraŭ strînse, divorțurile rare. Armatele streine însĕ aduse multă corupțiune în țéră, lux şi maĭ mare.

In costume era un amestec al orientuluĭ cu occidentul.

Icĭ vedeaĭ mintenele de cităriă, şalvariĭ de bogasiŭ, fermenele de postav, cu găitan, giubele, căciule casacliescĭ, işlice de postav verde în patru colțurĭ, cisme galbene, binişe, cécşirĭ roşiĭ, anteriĭ lungĭ, malotele de mil saŭ cacum; maĭ colo vedeaĭ un boer cu cécşirĭ de inghiurşal, anteriŭ de buhug alb cu hargĭurĭ de fir, încins cu un geag alb, cu un fes de ceftea caic, şi în mână cu un ciubuc lung de antep saŭ de trandafir cu imaméua de o palmă de chihlibar, şi cu mătăniĭ.

Colo vedeaĭ o coconiță cu roche de gros de Berlin ca guşa porumbuluĭ, strimtă, fără crețurĭ, mănica cu câte treĭ rîndurĭ de blondurĭ, cu pantofĭ verḑĭ ascuțițĭ la vărf, şi la cap cu un turban circasian de fludă din care flutura o pénă a raiuluĭ.

Dincóce vedeaĭ însă costume europeenescĭ, saŭ

cum se ḑicea pe atuncĭ *haĭne nemţescĭ*, şi sexul frumos maĭ avut se îmbrăca după modă, întocmaĭ ca în jurnalul franţuzesc. Valórea pămîntuluĭ fiind minimă şi articolele de lux scumpe, de atuncĭ a rĕmas vorba : «un cot de blondă, un stânjen de moşiă.»

Patriotismul pentru mulţĭ era ne'nţeles! Tot ce aveaŭ maĭ sfânt era Imperatul Muscălesc şi cu Pravoslavnica Impărăţiă, pentru care rugaŭ pronia Ceruluĭ a se milostivi să maĭ vină în ţéră armele rusescĭ, ca să verse banĭ; şi de acéstă simpatiă Rusia trăgea profit în diplomaţia sa, aşa că la 1841 *Desbats*, ḑiarul oficial al guvernuluĭ frances, ḑicea : «De ce tineriĭ Românĭ se plâng de indife- «renţa cabinetelor occidentale, când locuitoriĭ Prin- «cipatelor aŭ cea maĭ mare simpatiă pentru Rusia? «De câte-orĭ vin armatele eĭ, sînt primite cu braţe «deschise. La orĭ-ce pas se 'ndreptéză îndată la «Rusia, şi prin urmare Francia ar face o faptă «arbitrară, când ar veni să deslipéscă pe Românĭ «cu sila de draga lor Rusiă.»

Unirea, *Independenţa*, *Romănismul*, eraŭ vise de pe altă lume şi în câte va capete numaĭ.

Opiniunea publică nu exista; opositiune contra Stăpâniriĭ, nicĭ pomenélă ; toţĭ eraŭ slugĭ plecate ale Măriei Sale. Ţéra era a luĭ Vodă, decĭ : cum o fi mila Măriei Sale.

Fie-care tînăr, cum eşia în lume, trebuia să fie omul cuĭva, să şi'l aĭbă de protector, de *chivernisélă;* întins eşafodagiŭ. De atuncĭ a rĕmas în societatea nóstră proverburĭ ca acestea : «Cată'ţĭ Dumnedeŭ pe pămînt, dacă veĭ să'l aĭbĭ şi în cer.» — «Capul plecat nu se taiă» — «Să nu te ĭeaĭ nicĭ-o dată rĕŭ cu stăpânirea.» — «Linge mâna pe care nu poţĭ s'o muscĭ.» — «Dă şi scapă.» — «Rabdă când eştĭ slab şi frécă când eştĭ tare.» — «Dă-te după pĕr, dăcă nu vreĭ să te dóră.» — «Nu se póte băga mânile în miere şi a nu linge degetele.» — «Boerul e spre a stăpâni şi mojicul spre a sluji»; etc.

Limba abia începea prin literatură, graţiă unuĭ geniŭ ca Eliad, să scape de *slobozenie*, *locmale*, *havaeturĭ*, *bumbaşirlîcurĭ*, *surghiunlîcurĭ*, *suitarlîcurĭ*, *altântoplîcurĭ*, *inglindisele*, *sintrofiĭ*, *pliroforiĭ*, *aporiĭ*, *heretismosurĭ*, *opise*, *otnăşeniĭ*, *podorojne*, *presustvie*, *oblăduire*, *milosârdie*, *libovale* etc., dar în locul lor se cocoţaŭ nepoftite : *amorarisitele*, *amenajarisitele*, *amuzarisitele*, *apresiarisitele*, *anuiarisarisitele*; *pretendarisitele*, tóte macarónele francese şi italiane. Acéstă galomaniă, rĕposatul Faca o satiriséză cu mult spirit în *Franţozitele* sale :

«Ascultă, *maşer* Luxandro, aş vrea să mĕ plimb pe pod
Ş'apoĭ să staŭ cu calésca la *madam marşan de mod;*
Voĭu să-mĭ fac o pălăriă cu *blondurĭ* şi *an velur*,
Căcĭ îmĭ vine *à merveil* cu boaua de samur;

Ah! *maşer*, să-mĭ veḑĭ *mantela!* maĭ *sublim*, maĭ lucru *fen!*
O *dublură* 'nfricoşată şi faţă *amur san fen*» etc.

In resumat, écă fisionomia epoceĭ schiţată în trăsurĭ marĭ:

Pe tron un Domn, cu topuzul în mână pentru supuşiĭ seĭ şi cu capul plecat la voia streinilor, putere absolută şi în acelaşĭ timp róbă; maĭ apoĭ o *Obstéscă Adunare,* compusă de evghenistĭ fără iniţiativă; după eĭ o lungă ierarchiă de boerĭ şi boernaşĭ, fie-care ţinêndu-se pulpană de pulpană; la o parte un cler ignorant şi înjosit, cu un cârd de corbĭ călugărescĭ şi veneticĭ; jos un popor turtit sub tot felul de birurĭ, robit în pămîntul seŭ, bătut şi torturat, pe faţă cu urmele biciuluĭ, prosternat înaintea călăilor; iar în trépta infimă socială mişuiaŭ... miĭ de fĕpturĭ Dumneḑeescĭ, uĭtate însă de Dumneḑeŭ şi de ómenĭ, o robiă négră şi fiorósă, dar vechiă ca vécurile, şi peste acest întins eşafodagiŭ o nópte adâncă, atmosferă rece, selbatecă ca viforul Sibericĭ!

Tabloul însă avea şi partea luĭ favorabilă, o parte mică în adevĕr, déră cu viitor.

In natura umană sînt unele sentimente pe carĭ robia cea maĭ desăvărşită nu le póte smulge, şi carĭ din timp în timp isbucnesc pentru a resiste nedreptăţiĭ. Instincte inalienabile ale umanităţiĭ, ele

fac să vibreze córdele cele maĭ intime ale inimeĭ şi, graţiă lor, timpul violenţeĭ nu póte fi nicĭ odată durabil.

O acţiune forte dintr'o parte provócă reacţiune din cea-l'altă. Un guvern orĭ-cât de rĕŭ şi despotic ar fi, nesce legĭ orĭ-cât de rele saŭ rĕŭ administrate nu pot ruina o naţiune întrégă.

Raţiunea umană, divina scânteiă pe care societatea cea maĭ coruptă nu ajunge a o stinge, începe a respândi lumina sa şi a împrăştia negurele ce până atuncĭ o întunecase.

Tudor Vladimirescu revendică drepturile ţĕreĭ şi ale claselor desmoştenite, şi revoluţiunea sa naţională aruncă sămânţa uneĭ revoluţiunĭ sociale, începută la 1848 şi terminată la 2 maiŭ 1864. Simţimîntul naţional renasce. Scóla luĭ Lazăr, cu Eliad în frunte, se pune în capul mişcăriĭ literare. Eliad începe ânteiŭ a fi dascăl. Să'l lăsăm singur a spune :

«M'am pus în mijlocul zidurilor celor dărămate «din sf. Sava, un biet dăscălaş cu 50 leĭ pe lună, «încongiurat de câţĭ-va scolarĭ săracĭ, hotărîţĭ şi «fanaticĭ în hotărîrea lor şi în prieteşugul meŭ; am «împărţit léfa mea între dînşiĭ, şi am început lec- «ţiile mele dela gramatică până când am sfârşit cu «dînşiĭ un curs de matematică şi de filosofiă în limba «naţională în vreme de şése anĭ, fără să mĕ întrebe

«cine-va ce fac, fără să vie cine-va să încurageze «pe scolarĭ. Venĭa iarna; lemne nicăirea; fie-care «scolar aducea câte un lemn de unde găsĭa, care «abia era în stare să încăldéscă préjma uneĭ sobe «sparte, ce umplea casa de fum, şi să topéscă fulgiĭ «de zăpadă ce vijelia iĭ repeḑĭa pe ferestrele cele «sparte. Tremurând cu mâna pe compas şi pe cretă, «ne făceam lecţia, şi Dumneḑeŭ a bine-cuvîntat o-«stenelile nóstre ce eraŭ nisce minunĭ ale *dragosteĭ* «şi ale *hotărîriĭ.*»

Eliad curăţâ limba de împestrigurĭ şi scapâ literatura de acele litere burduhóse, grebănóse, sucite şi cârligate.

Scólele începură a se înmulţi şi a se organisa de la 1830 încóce; o generaţiune tînără, forte, cu ideĭ înalte, patriotice şi liberale, «roiurĭ de tinerĭ—cum «ḑice d. Cogălnicénu, unul din ceĭ maĭ de frunte şi «maĭ de merit luptacĭ aĭ epoceĭ sale—plinĭ de entu-«siasm, creḑênd în viitorul patrieĭ lor şi al lor, uniţĭ «toţĭ cu curagiul juneţeĭ ce nu se 'ndoesce de nimic «şi pentru care stavilă nu este, se apucară de lucru.»

Ast-fel cu 'ncetul se formâ în mijlocul societăţiĭ române o sĭmânţă roditóre de civilisaţiune, centrul vieţeĭ naţionale şi al Constituţiuniĭ politice de astă-ḑĭ.

Văcărescu, aspirând la Unire, ḑicea Milcovuluĭ:

«De unde 'ţĭ vine numele, pîrîŭ făr' de putere,
Ce despărţirea némuluĭ tu îndrăsnescĭ a cere?...
Despreţuire fraţiĭ daŭ puteri'ţĭ ne 'nsemnate,
Căcĭ despărţit orĭ depărtat, fratele e tot frate.»

Cărlova cânta *Ruinele Têrgoviştei* şi, îmbărbătând oştirea română, o chiămа la gloria strămoşéscă, strigându-ĭ:

«Pe rând eşiţĭ cu falǎ,
Căcĭ vulturul s'a înălţat...»

Era zoriĭ albĭ aĭ uneĭ ḑile de deşteptare, după o amorţélă seculară; când ideile vlăstărĭaŭ în inimele tinere, şi speranţele cu auritele lor aripĭ adumbriaŭ sufletele însetate după fericirea némuluĭ!

Acesta este tabloul ce înfăţişa societatea română în epoca dela 1820—1840.

II

Nicolae Bălcescu, fiul pitaruluĭ Barbu Bălcescu, s'a născut în Bucurescĭ la 29 iuniŭ 1819, în casele părintescĭ ale luĭ Mache Faca. Revoluţiunea dela 1821 constrînse pe familia Bălcesculuĭ, ca pe multe alte familiĭ române, a fugi la Braşov; la vârsta de 7 anĭ începu să înveţe carte grecéscă, după obiceiul timpuluĭ, dela un arhimandrit grec, care venĭa acasă de-ĭ preda lecţiunĭ. Maĭ mărindu-se, intrâ în colegiul sf. Sava, şi la vârsta de 17 — 18 anĭ terminâ cu distincţiune învăţăturile colegiale. Din cea maĭ fragedă vârstă dete semne de un caracter hotărît, o intelegință prematură, fiind înzestrat cu o imaginaţiune bogată şi o memoriă rară. Recita sute de versurĭ, ca cum ar fi citind într'o carte. Diliginte, setos după lumină, Bălcescu ceru cu mare stăruință dela

maïca-sa, căcĭ părintele seŭ murise, să-l trimiţă în Paris pentru terminarea studielor; dar grelele împrejurărĭ în carĭ se afla nu o ertară a-ĭ împlini dorinţa.

Avênd mare aplecare către sciinţele matematice şi maĭ cu deosebire către filosofiă, de care dicea adesea că forméză mintea şi învaţă pe cine-va a răbda, rugâ pe Bănăţénul Murgu a-ĭ face un curs de filosofiă, şi acest martir al libertăţiĭ împlini cu bucuriă dorinţa juneluĭ.

La vêrsta de 19 anĭ el intrâ în serviciul armateĭ, cu rangul de cadet în cavaleriă ca toţĭ fecĭoriĭ de boer, în urma stăruitórelor cererĭ ale mameĭ şi rudelor sale a-şĭ alege o carieră.

El preferise miliţia, pentru că-ĭ lăsa timp maĭ liber ca să-şĭ urmeze studiele sale neîntrerupt şi pentru că biurocraţia nu putea conveni unuĭ caracter neatârnat, mândru, ca al seŭ.

In contra obiceiurilor fraţilor seĭ de arme, tînărul Bălcescu consacra orele de recreaţiune studiuluĭ autorilor clasicĭ, şi maĭ ales istorieĭ naţionale, pentru care simţĭa vocaţiunea.

Către finele anuluĭ 1839 el avu curagĭul de a lua iniţiativa uneĭ instituţiunĭ folositóre : propuse deschiderea uneĭ scolĭ pentru învĕţătura militarilor de rangurile de jos. Vodă Ghica primi cu plăcere propunerea şi-l însărcină chiar pe dînsul cu funcţiunea

de profesor. Resultatele fură minunate. In patru lunĭ el învăţă pe unter-ofiçeriĭ regimentuluĭ No. 3, ce se afla în garnisonă la Bucurescĭ, şi aĭ unuĭ escadron de cavaleriă să citéscă şi să scrie, cele patru operaţiunĭ din aritmetică, ér din geografiă împărţirea politică a Europeĭ. Scandalul însă fu mare!

La una din lecţiunĭ întâmplându-se să asiste şi un şef de companiă al Regimentuluĭ No. 3, când tînărul profesor vorbĭa elevilor sĕĭ despre populaţiune şi întinderea teritorială a Statelor, de o dată este întrerupt şi apostrofat de către acel şef cu următórele cuvinte: «Cine vre-o dată a putut măsura «pămîntul şi numĕra câte lighióne de ómenĭ şi de «limbĭ maĭ sînt pe faţa luĭ?» Bĭetul profesor fu silit a-şĭ îneca rîsul.

La examenul ce eleviĭ deteră la finele anuluĭ asistâ şi Vodă Ghica şi remase pe deplin mulţămit, dar fiind-că Consulatul Rusesc nu putea privi cu ochĭ bunĭ o asemenea întocmire folositóre, scóla se desfiinţâ.

Cu câţĭ-va anĭ maĭ nainte se formase în ţéră o partită liberală şi patriotică, care făcea oposiţiune puternică luĭ Alecu Vodă Ghica. Acéstă partită organisase loja masonică, societatea filarmonică, teatrul naţional.

Nicolae Bălcescu, inspirat de o credinţă seriósă pentru regenerarea societăţiĭ, intrâ în relaţiunĭ strînse cu Câmpinénu, capul partiteĭ naţionale, care reuşise a strînge în juru-ĭ tot ce era maĭ cu inimă şi maĭ cu inteligenţă în ţéră.

La 1838 acéstă partită alcătui un project de constituţiune în care se proclama : *egalitatea, unirea cu Moldova, principe strein, împroprietărirea tĕranuluĭ, emanciparea femeiĭ.* Se iscăli projectul, şi colonelul Câmpinénu plecâ prin Turcia în Europa occidentală, împuternicit să negoţieze în cea d'ântêiŭ rescumpărarea tributuluĭ printr'o sumă analogă, şi în Europa să propună unirea ţĕrilor, aboliţiunea Protectoratuluĭ Rusesc, şi să găséscă şi vr'un principe strein. Colonelul Câmpinénu avea cu el acte autentice, prin carĭ să arate aroganţa şi projectele Rusieĭ în ţĕrile nóstre, şi să compromită pe Ghica la Constantinopole ca *hain*, ér în Europa ca instrumentul planurilor ruseştĭ. Projectul de Constituţiune se depuse la cabinetele Francieĭ, Anglieĭ, etc. La întórcere în ţéră, Câmpinénu fu arestat din ordinul Rusieĭ şi trimis la Plumbuita. Acésta indignâ partita naţională, şi Bălcescu, căruia nu-ĭ lipsĭa nicĭ resoluţiunea forte, nicĭ curagiul revoluţionar, se puse împreună cu Mitică Filipescu în capul uneĭ conjuraţiunĭ. Era anul 1840 când, Sultanul Mahmud

murind, Ibrahim fiul luĭ Mehmet Paşa al Egiptuluĭ se apropiase de porţile Constantinopoleĭ, şi un conflict european sta gata d'a isbucni. Bălcescu credȩuse că tocmaĭ este timpul d'a resturna pe Vodă, d'a mântui patria de jafurĭ şi abusurĭ, d'a ridica ţéra tótă în picióre şi a o pregăti pentru luptă în contra năvălitorilor carĭ ar fi voit să ne răpéscă naţionalitatea. De aceia şi răpedȩi câte-va proclamaţiunĭ cu un program de o nouă constituţiune. Complotul se descoperi. Vodă Ghica nu vĕdȩu în mişcarea acésta decât o conspiraţiune contra vieţeĭ luĭ, însă se încela, pentru că Bălcescu nu ura pe Vodă; el scia fórte bine că nefericirile ţĕriĭ decurg din situaţiunea politică creată de Muscalĭ, şi că Domnul, orĭ-cât de bune intenţiunĭ ar fi avut, era paralisat de influenţa streină şi de ómeniĭ ce'l încongiurau. Conspiratoriĭ se trimit maĭ ântêiu la o comisiune de cercetare şi apoĭ înaintea uneĭ curţĭ judecătorescĭ excepţionale, întocmite ad-hoc. Hotărîrea acesteĭ judecătorie, compuse de divanurile înalt şi cel criminalicesc, osândi maĭ pe toţĭ conspiratoriĭ la ocnă pe viaţă. Osânda Bălcesculuĭ şi a Filipesculuĭ fu micşorată la închisóre pe un timp nedeterminat : Mitică Filipescu la închisórea dela Snagov, unde fu ţinut doĭ anĭ de dȩile cu piciórele în apă, din care causă şi muri, iar Bălcescu la mănăstirea Măr-

gineni. Tînărul revoluţionar, în ardórea-i generósă, se pré grăbise! Intreprinderea sa era patriotică, dar nici de cum oportună : societatea română încă nu devenise cóptă pentru o revoluţiune. Doi ani stete Bălcescu închis la Mărgineni, până ce Bibescu se sui pe scaunul domnesc şi-l liberă. In singurătatea închisorii, el începu să cugete mai serios la o viitóre revoluţiune şi la mijlócele pentru a o pregăti. Se puse dar pe studiŭ! Istoria naţională îi oferi un câmp întins şi fertil de exploatat.

Pentru culegerea documentelor, inscripţiunilor, tradiţiunilor, făcu o călătoriă pe la mănăstirile din Carpaţi, «căutând — după cum ne-o spune însuşi — sub ruine urmele măririi strămoşesci.»

La 1844 debută cu publicarea în *Fóia sciinţifică şi literară,* ce apărea în Iaşi sub redacţiunea domnilor Cogălnicénu, Alexandri şi Ion Ghica, a unei lucrări meritorie : *Puterea armată*, despre care Eliad ḑicea în *Curierul Romănesc* cu câte-va luni înainte de publicare următórele : «D. N. Bălcescu, «a căruia vocaţiă rară asupra Istoriei, şi învĕţături «regulate ce a săvârşit ne promit un istoric cum să «facă cinste Patriei, în ocupaţiile sale asupra istoriei «ţĕrii a scris un tractat asupra istoriei oştirilor ro- «mâne, şi nădăjduim peste curând că junele autor «îl va împărtăşi compatrioţilor sĕi, învingêndu-se

«în sfârşit după îndemnurile atâtor prietenĭ iubitorĭ «de adevĕr, ca să nu crédă modestia autoruluĭ că 'l «pot adula, orbiţĭ de prietenia.»

Acéstă operă eşind şi în ediţiune separată în tipografia d-luĭ Cogălnicénu, Eliad reproducênd câte-va «pagine dintr'însa adaogă : «Din acéstă scriere se «póte vedé talentul eminent al d-luĭ Bălcescu asupra «istorieĭ, cu care se ocupă neîncetat şi strînge «materialurĭ. In autorul acesteĭ cărţĭ va avé patria «un adevĕrat istoric al sĕŭ.»

Şi Eliad nu se 'ncela în previsiunile sale.

Puterea armată apăru şi franţuzesce în *Revue de l'Orient* la 1846.

Tot în *Fóia sciinţifică şi literară* Bălcescu publică: *Comentariĭ asupra bătălieĭ dela câmpiĭ Rigăĭ saŭ Cosova*, un studiŭ întemeiat pe isvóre contimporane, în care autorul dovedesce că Româniĭ nu aŭ fost *trădătorĭ* în acea bătălia, dicênd : «Orĭ şi cum a «fost, este 'nvederat că Româniĭ n'aŭ fost trădătorĭ; «destule lucrurĭ istoria are a le imputa, ca să'ĭ maĭ «împovăreze şi cu o pată nemeritată. Nu, slava lor «militară este neîntinată. Eĭ s'aŭ purtat tot-d'a-una «ca nişte vitejĭ, aŭ făcut cele maĭ marĭ jertfe, şi «aŭ vĕrsat sângele până la unul pentru apĕrarea «civilisaţiuniĭ şi a libertăţeĭ, şi Europa d'ar fi re«cunoscĕtóre, ne-ar plăti cu óre-carĭ facerĭ de bine «jertfele lor.»

La 1845 deschise în colaboraţiune cu d. Laurian o publicaţiune periodică de istoriă naţională : *Magazinul Istoric*, care apăru în curs de treĭ anĭ. Aci se publicară cronicele Ţěriĭ-Românescĭ ale luĭ Const. Căpitanul, ale Anonimuluĭ, ale luĭ Radu Grecénu, Radu Popescu etc. «In acéstă fóiă — ḑice d. Co-«gălnicénu—N. Bălcescu, tînăr în care era numaĭ «inimă, tratâ chestiile istorice şi sociale cu o vervă, «cu o bărbăţiă, cu un stil necunoscut încă în jurna-«listica românéscă.»

Studiele sale, deşi forfecate de Censor, loviaŭ adânc despotismul ḑileĭ, protectoratul rus, clasa aristocrată, dar aruncară seminţe în ogorul naţional şi pregătĭaŭ spiritele pentru revoluţiune!

El nu se sfia a ḑice : «In cât pentru aristocraţia «nóstră, noĭ care studiăm de atâta vreme istoria «patrieĭ, sîntem maĭ mult convinşĭ decât orĭ-şi-care, «că egoismuluĭ, mârşaveĭ ambiţiĭ şi laşităţiĭ ţéra «a fost datóre tóte suferinţele sale.»

Pe când Domniĭ şi boeriĭ aşteptaŭ scăparea dela pravoslavnica Rusiă şi se prosternaŭ şi umilĭaŭ înainte'ĭ, Bălcescu avea curagiul a scrie : «Nicĭ «odată o naţiă nu se póte mântui decât prin sine «însăşĭ.... Aristocraţĭ, eĭ nu priviaŭ jos, pré jos po-«porul, care se tîra la piciórele lor şi se muncĭa ca «să le hrănéscă lenea; eĭ nu credeaŭ că din acest

«popor aŭ eşit toţĭ aceĭ vitejĭ, eĭ nu sciaŭ ce póte
«face un popor cât de mic, când îşĭ apĕră ale sale şi
«când e aprins d'o sfântă şi nobilă ideă. Eĭ nu sciaŭ
«încă nicĭ acestea că chiar în sufletul acelor ómenĭ
«amorţiţĭ de o lungă tiraniă, orbĭ saŭ corupţĭ, este
«un glas ascuns care le vorbesce ne'ncetat de ade-
«vĕr, virtute, şi care la trebuinţă iĭ preface în eroĭ.»

Acestea sînt lucrurĭ, carĭ se uĭtă şi astă-ḑĭ de cărmuitoriĭ popórelor! In orbia lor, nu vor a sci că obĭectul orĭ-căruĭ guvern este mănţinerea drepturilor poporuluĭ; că dela popor numaĭ eĭ primesc puterile şi că, orĭ de câte orĭ abuséză de acele puterĭ, poporul are drept de a-ĭ resturna şi a institui un alt guvern noŭ, pe principiele şi în forma ce va crede el maĭ susceptibile pentru securitatea şi fericirea sa.

Un alt studiŭ, despre «Starea socială a muncitorilor plugarĭ», îl termină ast-fel: «Noĭ ne-am
«socoti ferici̧ţĭ dacă acest articol, cu tótă imperfecţia
«luĭ, dacă actele ce reproducem doveditóre de o pri-
«gonire înverşunată de maĭ multe vécurĭ a claselor
«de jos de către clasele de sus, ar deştepta în inima
«acestora sentimente de omenire şi de dreptate; dacă
«ele s'ar pătrunde de trebuinţa d'a înfrăţi deosebi-
«tele clase ale societăţiĭ, d'a le interesa pe tóte de
«o potrivă la apărarea şi fericirea patrieĭ comune,

«şi acésta : luminând şi ridicând posiţia socială a «claselor de jos, dându-le drepturĭ de o potrivă şi «îmbunătăţind mult starea lor materială. Căcĭ vaĭ «de acele naţiĭ, unde un mic numĕr de cetăţenĭ îşĭ «întemeéză puterea şi fericirea lor pe robirea glóte-«lor! ele per. Astfel noĭ vĕdurăm în ḑilele nóstre «o naţiă puternică şi vitéză, cu care odinióră ne «luptam împreună pe câmpul slaveĭ pentru liber-«tate şi creştinătate, o vĕdurăm căḑênd cu sgomot, «sdrobită în bucăţĭ; o vĕdurăm chĭar în anul acesta «frământîndu-se în mormîntul seŭ, fără a se maĭ «puté ridica, nu din nevoĭa puternicilor vrăjmaşĭ, «dar din pricină că şi acolo o aristocraţiă egoistă «călcase în picĭóre drepturile omeniriĭ!»

Aceste rîndurĭ spăĭmăntară atât de mult pe guvernul de atuncĭ, încăt el luâ mĕsurĭ grabnice pentru a aresta pe autorul lor. Bălcescu, ajutat de amiciĭ seĭ, în 24 ore fu silit a părăsi ţéra. El se duse în Italia şi Francia, unde adunâ în timp de 3 anĭ de prin archive şi bibliotece materialul trebuincĭos pentru opera la care medita de mult : *Epoca Românilor sub Michaĭu Vitézul.*

Dară de departe, ca şi d'aprópe, el nu uĭta ĭubita sa Româniă, şi cu forţe îndoite lucra acum pentru regenerarea eĭ. La Paris studenţiĭ din Moldova şi Ţéra Românéscă, trăind fórte isolaţĭ uniĭ de alţiĭ şi

venind de tinerĭ acolo, perdeaŭ cu încetul tot simţimîntul naţional, pănă şi suvenirul, pănă şi limba ţěreĭ lor; reîntorşĭ apoĭ în patriă, pe care o uĭtaseră, se mulţămĭaŭ a trăgăna o pălăvatică viaţă fără nicĭ-un ţel, cufundându-se în oceanul de indolenţă ce acoperĭa societatea română.

Eĭ bine, Bălcescu avu acea putere magnetică, pe care o dă sufletul înflăcărat de ĭubirea patrieĭ şi convicţiunea profundă pentru o ideă mare, de a întruni pe toţĭ tineriĭ românĭ dela Paris şi a arunca în inimele lor o scânteiă din focul seŭ patriotic. Doě societăţĭ cu acelaşĭ scop «luminarea naţiuniĭ» se înfiinţară : una la Paris, care să procure mijlóce tinerilor ce aŭ arătat semne de talent, spre a veni să studieze acolo ; alta în Bucurescĭ, ca să ajute pe autoriĭ lipsiţĭ de mijlóce, a tipări scrierile lor. In *Societatea Studenţilor Românĭ* se cimentară acele legăturĭ, carĭ aveaŭ maĭ pe urmă să folosésca atât de mult. Aci Moldoveniĭ şi Româniĭ, ĭubindu-se ca nisce fraţĭ, se deprindeaŭ la ideĭa mântuitóre a Uniriĭ.

Momentul în fine aşteptat se apropià. Anul 1848 resturnase unul câte unul regĭ şi împăraţĭ, în Francia, Italia, Germania. Bălcescu alergâ în grabă la Bucurescĭ pentru a organisa revoluţiunea.

Locul şi timpul nu mě 'ngăduĭe a vorbi acum

despre evenimentele dela 1848, nicĭ a cerceta rolul de atuncĭ al luĭ Bălcescu.

In testamentul seŭ politic, făcut cu puţin timp înaintea morţiĭ şi care acum se află în posesiunea d-nuluĭ Cesar Boliac, Bălcescu arată că scopul şi programa revoluţiuniĭ dela 1848 era desvoltarea progresivă a revoluţiuniĭ din 1821, era organisarea democraţieĭ şi liberarea ţĕranilor făcêndu-ĭ proprietarĭ, prin urmare o revoluţiune socială; dară ómeniĭ carĭ aŭ condus revoluţiunea aŭ lipsit dela acest scop, căcĭ «lăngă óre-carĭ capacităţĭ d'un simţ practic şi «positiv aveaŭ multă ambiţiune, şi chĭar ambiţiune «de cea rea», fiindcă — dice Bălcescu — «sînt doĕ «ambiţiunĭ politice : aceea ce umblă să prindă pu«tere pentru putere, şi aceea ce caută puterea ca să «împlinéscă binele. Opiniunea mea se deosibesce. «Noĭ am dat fórte puţine dovedĭ de capacitatea nó«stră, şi din nenorocire pré multe despre ambiţiune... «pentru care lucru noĭ am fost causa căderiĭ revo«luţiuniĭ.»

Timpul nu a venit încă pentru a judeca în definitiv, dacă tóte imputările luĭ Bălcescu sînt întemeĭate; de aceĭa esităm a ne pronunţa. Convicţiunea însă ce am dobăndit-o din studiul minuţios al celor petrecute la 1848 şi după acéstă dată, nu ne sfiim a o spune, este că singur Bălcescu era capabil să organise o

revoluţiune, o revoluţiune seriósă, democratică şi naţională; singur el avea acea tăriă de voinţă, profunditate de convicţiune, spre a merge direct la ţinta propusă, fără şovăire, fără concesiunĭ, nimenuĭ şi maĭ cu sémă inimicilor contra cărora se făcuse revoluţiunea, fiind sigur de acel adevĕr că privilegiaţiĭ nu ĭartă nicĭ-odată revoluţiuniĭ care abate privilegiele. Numaĭ el voĭa să dea mişcăriĭ caracterul uneĭ revoluţiunĭ naţionale, ĭar nu caracterul uneĭ revoluţiunĭ de facţiune, şi s'o apere chĭar cu sânge la cas de nevoe! Democrat în adevĕratul simţ al cuvîntuluĭ, el preparase elementul social al revoluţiuniĭ prin scrierile sale, ér pentru elementul politic cerea ca naţiunea să facă jertfe, ca tóte cele-l'alte naţiunĭ carĭ aŭ căstigat libertatea, şi să se afirme prin acte de naţiune independinte. Dară póte că aci se pré grăbĭa bărbatul nostru de Stat, cerênd pré mult dela un popor robit şi împilat, cu tóte că în viaţa popórelor sînt minute de entusiasm şi deşteptare, când ele fac minunĭ de bărbăţiă şi curagiŭ tocmaĭ atuncĭ când jugul le apasă maĭ greŭ...

Bălcescu, spre a lumina propăşirea revoluţiuniĭ prin presă, fundâ ḑiarul *Poporul Suveran,* în unire cu dd. Boliac, Gr. Alexandrescu, Bolintinénu, Teulescu şi Zane. Aci Bălcescu demonstra suveranitatea

României, aducênd Tractatele faţă în faţă şi invocând pe publiciştiĭ Martens şi Vattel.

El încheiă acel studiŭ cu următórele :

«Acestea sînt, fraţĭ Românĭ, drepturile nóstre. «Părinţiĭ noştri aŭ vĕrsat preţiosul lor sânge pentru «a ni le lăsa de moştenire, şi datoria nóstră este a le «păstra cu aceĭaşĭ putere pentru fiiĭ noştri. Timpul «n'a venit ca să dobândim o independinţă absolută. «Posiţia nóstră politică după Tractate este însă bună, «numaĭ trebue a fi păḑită de Inalta Pórtă, a fi «sprijinită cu statornicia de noĭ. Să nu uĭtăm că «sîntem datorĭ a apăra naţionalitatea şi drepturile «nóstre, de vom fi nevoiţĭ, chĭar vĕrsând sângele. «De vom cădé în acéstă luptă sântă, să cădem încaĭ «bărbătesce, ast-fel cum aŭ trăit părinţiĭ noştri, şi «ca dînşiĭ să strigăm : *Maĭ bine Ţéra nóstră să se* «*prefacă într'un întins mormînt, numaĭ să rămână* «*tot ţéra Românilor.*»

După căderea revoluţiuniĭ şi intrarea oştirilor turcescĭ în ţéră, Bălcescu împreună cu maĭ mulţĭ capĭ aĭ mişcăriĭ fură arestaţĭ făr' de veste şi duşĭ la Rusciuc; de aci se porniră cu ghimiĭ pe Dunăre către Orşova. Acele ghimiĭ eraŭ nişte găurĭ, fără nicĭ o tréptă, aşa că pentru a intra într'însele trebuiră să se lase tîrîş într'un spaţiŭ de 4 palme de 'nălţime, de 5 de lărgime şi 12 de lungime;

nicĭ în genuche nu se putea sta; aşternutul ghimieĭ era în tótă lungimea de ghĭulele cu rogojinĭ pe d'asupra ; în ast-fel de vas, vrednic a figura în museele de curiosităţĭ, călătoriră 20 ḑile revoluţionariĭ noştri, chinuiţĭ, înghesuiţĭ, în întunerec, ca într'o vizuină, într'un aer putred de duhóre, muiaţĭ de plóiă până la óse, când mila ceréscă găsĭa cu cale a'şĭ revĕrsa recoritórele sale unde peste însetaţiĭ după libertate! Eĭ nu aveaŭ alt de mâncat decât pâne uscată şi négră.

La Semlin Bălcescu deveni liber. De aci se duse la Sibiŭ; apoĭ la Braşov; dela Braşov la Belgrad, din causă că 'n Transilvania intrase Muscaliĭ; din Belgrad la Constantinopole. Deşi speranţele sale daurite fură atât de amar înşelate, decepţiunea însă nu coprinse sufletul seŭ, şi alte plaiurĭ noue de ilusiunĭ pentru fericirea némuluĭ se deschiseră înainte-ĭ. Ardélul clocotĭa în sângele Românilor şi Ungurilor, carĭ se luptaŭ uniĭ contra altora în profitul Austrieĭ, opresórea lor comună. Bălcescu voia să stingă focul dintre ambele popóre şi, în înţelegere cu Skenderbey, Bem şi Koschut, cu carĭ era în strînse legăturĭ, spera că se va puté face un Stat Maghiaro-român, care să separe cele doă slavisme : Rusia şi Serbia. El se duce la Iancu în munţiĭ Abruduluĭ. Dar să'l lăsăm a spune singur : «Fost-am

«de am vĕḑut însumĭ pe aceĭ îngrozitorĭ *moţĭ*, pe carĭ «spaĭma vitejilor Ungurĭ mi 'ĭ descria ca nisce fére «selbatice, eşind din viezuinele munţilor lor numaĭ «spre a face pradă şi omor;... pe acea vreme, când «inima 'mĭ era sdrobită, căcĭ din tóte părţile vedeam «naţionalitatea română călcată şi strivită de duş- «manii străinĭ, fuseĭ fericit a găsi acolo, pe acele «piscurĭ uriaşe, pe d'asupra norilor, o naţionalitate «şi o viéţă românéscă înfocată şi puternică. Cu ce «entusiasm frenetic fuseĭ aclamat şi bine-cuvîntat «de toţĭ aceĭ ţĕranĭ, când le spuseĭ că am venit să «le aduc urărĭ de noroc şi isbândă din partea fra- «ţilor lor din ţéră, minunaţĭ de vitejia lor! În ce «tăcere adâncă mĕ ocolĭaŭ şi mĕ ascultaŭ eĭ, când «le vorbĭam de puterea naţieĭ române, de numĕrul «eĭ, de întinderea pămîntuluĭ ce ĭ-a dat Dumneḑeŭ «şi de ursitele cele măreţe ce o aştéptă în viitor.»

La întórcere din munţiĭ Abruduluĭ, Bălcescu fiind prins de Cazacĭ într'un sat, abĭa scăpă din mâĭnele lor, îmbĕtând pe soldaţiĭ ce'l ducea, şi d'acolo rătăcind prin munţĭ, pe vreme de iérnă în timp de treĭ lunĭ de ḑile, căḑu bolnav de recélă şi doĕ săptămânĭ zăcu în bordeiul unuĭ pădurar, lipsit de orĭ-ce îngrijire. După ce s'a întremat puţin, se travesti ţĕrănesce, cumpără 4 care cu doniţĭ, ca şi când le-ar avé de vîndare, şi în aşa mod veni în Semlin. De

aci fu norocit să scape şi să străbată tótă Austria sub un nume fals, vîndênd marfă. Sub acéstă străvestire el a încercat un interogator din partea faĭmosuluĭ Baron din Viena, dar scăpâ, şi în noembre 1849 veni la Paris. Aci el nu 'ncetâ d'a lucra pe tărîmul diplomaţieĭ pentru îmbunătăţirea sórteĭ patrieĭ sale, bătênd la uşa cabinetelor din Paris şi Londra.

Agitaţiunea politică încetând, Bălcescu trist, dar nu descuragiat, se întórse iarăşĭ la studiele sale de predilecţiune : *Epoca luĭ Mihaĭu Vitézul,* pedestalul peste care dorĭa şi spera a aşeḑa, în viaţă-'ĭ âncă, monumentul glorieĭ sale literare. Dar el nu o putu fini, pentru că mórtea nu-ĭ dete pas de aşteptare. Constituţiunea sa slabă, suferinţele din ghimiă şi din munţĭ în Transilvania şi Ungaria, sguduirile morale ce 'ncercase, o excesivă activitate de muncă, cugetare, voinţă pe tóte căile, o extremă lipsă, care tot-d'a-una provenĭa din causa ambiţiuniĭ sale d'a nu primi ajutóre dela nimenĭ, descoloratul şi tristul traiŭ al pribegieĭ, acea crudă suferinţă care, după cum singur ḑicea, «usucă pe om făr' a'l omorî», tóte acestea contribuiră a contracta teribila bólă, incurabilă : ftisia pulmonară! El începu a'ĭ simţi simptomele dela începutul anuluĭ 1850. Nu este o maladiă care să ofere fenomene maĭ interesante şi in



acelaşĭ timp maĭ dureróse a contempla : ce de inspiraţiunĭ tinere, elocuente, patetice ! viaţa se exaltă consumându-se; bolnavul nu scie nicĭ-odată unde este ajuns rĕul, cu tóte presimţirile şi melancoliile sale; nicĭ o descomposiţiune organică nu este maĭ lentă, latentă, dulce în atacurile şi progresul seŭ nemilos, amestecată cu intervale de sănĕtate, lăsând sufletul şi cugetarea întrégă păn' la periódele extreme!...

Vara anuluĭ 1850 Bălcescu o petrecu la Ville d'Avray, un sat lăngă Paris, iar iarna se duse cu soră-sa dómna Sevastiţa Bălcescu în insulele *Hyère*. Rĕul mergea crescênd. O activitate febrilă îĭ sleia pe fie-ce ḑi puterile. Lovitura de Stat a luĭ Napoleon îĭ sdrobi tóte speranţele ce le pusese în Republica francesă pentru mântuirea ţĕreĭ sale.

Nu am citit până astăḑĭ o pagină, în care calităţile spirituluĭ-şi inimeĭ, alăturea cu cea maĭ sumbră melancoliă, să fi atins punctul lor cel maĭ sublim, ca următórele rândurĭ pe carĭ sărmanul Bălcescu le scriea în puţine ḑile după lovitura de Stat din Francia, de la 17 decembre 1850, cu o mână slăbită, tremurândă, cu lacrimele pe obraz, şi înălţându-şĭ tonul până la imn :

«Minutele în care scriŭ sînt pline de amar şi «întristare. Pe când Europa întrégă se pregătĭa a

«saluta triumful libertăţiĭ, eroica Franţă dela care, «ca tot-d'a-una, se ascepta semnalul, Franţa, prin «fatalitate şi prin neunirea fiilor seĭ, cade gemênd «în neputinţă sub un despotism umilitor. Fiiĭ fără-«de-legiĭ triumféză în tóte părţile şi întemeĭază «spurcata lor tiraniă. Sufletele generóse, sdrobite şi «rănite de mórte, vĕd apuind din vederea lor ḑiua «măntuireĭ. Insumĭ eŭ, cu o inimă sfăşiată de du-«rere, mĕ lupt cu o bólă crudă şi neîmblănḑită, «caut a căstiga timp asupră-ĭ şi a o întrece în iu-«ţélă, ca să pociŭ lăsa fraţilor meĭ aceste pagine «din viéţa părinţilor nostri, şi caḑ sleit de putere, «mistuit prin silinţele ce fac. Cu tóte aceste temeĭurĭ «de descuragĭare, sufletu-mĭ te slăvesce încă, *inḑeită* «*Libertate;* şi deşi ómeniĭ sângĭurilor aŭ învălit cu «maramă négră dulce faça ta, crede că va veni ḑiua «fericită, ḑiua isbândireĭ, când omenirea întrégă se «va scula spre a sfăşia acest văl şi duşmaniĭ teĭ «se vor împetri la vederea sóreluĭ teŭ de lumină; «atuncĭ nu va maĭ fi nicĭ-un rob, nicĭ naţiă róbă, «nicĭ om stăpân pe altul, nicĭ popor stăpân pe altul, «ci domnirea *Dreptăţiĭ* şi *Frăţieĭ!* Aceste cuvinte, «ce odată am dat de devisă naţieĭ mele, vor domni «lumea; atuncĭ asceptarea, visarea vieţeĭ mele se va «împlini, atuncĭ toţĭ Româniĭ vor fi una, liberĭ şi «fraţĭ! Vaĭ! nu voiŭ avé noroc a vedé acéstă ḑi,

«deşi eŭ asemenea am muncit şi am pătimit pentru «dreptate, şi cel din urmă al meŭ cuvînt va fi încă «un imn ţie, ţéra mea mult dragă!»

Acea lucrare, despre care vorbesce cu un aşa dureros entusiasm, este *Istoria Românilor sub Mihaĭu vodă Vitézul,* la care lucrà de maĭ mulţĭ anĭ. Simţind că nu-ĭ maĭ rĕmâne mult timp de viaţă, el părăsi Francia şi se 'ndreptâ către iubita sa ţéră, voind să sărute ţĕrîna patrieĭ şi mâna nefericiteĭ mume.

Dar tirania luĭ Vodă Stirbeiŭ opri pe sărmanul muribund a-şĭ împlini ultimele dorinţe ale sufletuluĭ seŭ, şi pe când sînul Ţĕreĭ Romănescĭ hrănĭa atâtea scorpiĭ şi jivine, el era închis pentru acela care-ĭ jertfise tótă viaţa spre fericirea şi mântuirea eĭ şi care grămădise în sufletul seŭ durerile unuĭ ném întreg!...

Bălcescu neputênd călcà pe pămîntul ţĕreĭ, ca exilat ce era, se duse la Constantinopole, de unde, după câte-va lunĭ de ḑile, plecâ către Sicilia, singur, fără banĭ în deajuns, şi la 5 octombre 1852 sosi pe malul cel înflorit al Palermeĭ. Aci 20 ḑile după aceĭa se apropiâ de termenul vieţeĭ. Simţindu-se slăbit, doborît maĭ mult decât tot-d'a-una de rĕul seŭ, rugâ pe stăpânul otelulüĭ, unde locuĭa, să facă un inventar de hârtiele şi manuscriptele sale, să le

sigileze cu sigilul seŭ şi cu al Consulatuluĭ Otoman din Palermo, şi în cele din urmă să-ĭ aducă un preot grec... O oră după aceĭa, în 16 noembre, Bălcescu, fără nicĭ un fel de delir, fără cea maĭ mică agonie, intră în nóptea cea eternă...

Cine ar puté spune mâhnirea, amărăciunea ce simţi sufletul seŭ, topit încet-încet de durerĭ, când, aprópe a-şĭ lua sborul către Eternitate, nu vĕdu în giuru'ĭ nicĭ una din fiinţele drage, mumă, sor, amic, patrie! în sînul cărora să-şĭ dea suspinul cel din urmă şi carĭ să îngrijéscă a-l îmmormînta.

Amiciĭ luĭ fugiseră, tocmaĭ când el voia să se odihnéscă pe umeriĭ lor; mama sa era departe; frăţioriĭ şi surorile sale, de asemenea; patria sa, pentru care, orĭ de câte orĭ se simţia maĭ chinuit de bólă, cu ochiĭ înecaţĭ în lacrimĭ, suspină că nu póte muri în sînul eĭ!... El se 'mmormîntă în grópa comună în cimitirul săracilor din mănăstirea Capuţinilor, pentru că toţĭ baniĭ ce avea constaŭ în marea sumă de 30 francĭ!...

Poetuluĭ a fost dat a traduce în limba poporuluĭ ultima gândire a martiruluĭ Bălcescu de pe pragul vecĭniciеĭ.

Să ascultăm dar sublima poesie a luĭ Alexandri : *N. Bălcescu murind.*

«De pe plaiu 'nstrăinăriĭ
«Unde zac şi simt că mor,
«De amarul desperăriĭ
«Şi d'al ţěreĭ mele dor,
«Věd o pasere voĭósă
«Apucând spre resărit,
«Şi o radă luminósă,
«Şi un nour aurit.

—«Păsărică sburătóre,
«Unde mergĭ cu dorul meŭ?
—«Am soliă 'ncântătóre
«Dela sântul Dumnedeŭ:
«Să duc glas de armoniă
«Ţermurilor românescĭ,
«Să věrs dulce veseliă
«Inimilor ce jelescĭ!

—«Radă viuă călětóre,
«Unde mergĭ cu dorul meŭ?
—«Am soliă 'nvietóre
«Dela sântul Dumnedeŭ:
«Să depun o sărutare
«Pe al ţěriĭ tale sîn,
«Şi s'aduc o alinare
«Jalniculuĭ teŭ suspin.

—«Nouraş pětruns de sóre,
«Unde mergĭ cu dorul meŭ?
—«Am soliă roditóre
«Dela sântul Dumnedeŭ:

«Să mĕ las în Romaniă
«Ca să créscă miĭ de florĭ
«Pe frumósa eĭ câmpiă,
«Ce o plângĭ adeseorĭ !»

«Du-te, radă strălucită,
«Du-te, mică păsărea,
«Şi pe ţéra mea ĭubită
«Mîngăiaţĭ-o 'n lipsa mea !
«Iar tu, nour de rodire,
«Fă să créscă 'n sînul seŭ,
«Cu verdĭ laurĭ de mărire,
«Flórea sufletuluĭ meŭ!»

III

Acum, când cunósceţî viaţa luî Nicolae Bălcescu, încă un minut pentru a vorbi de scrierile sale.

Mĕsura dréptă, după care trebue să se judece meritul unuî autor, constă în a-l pune în comparaţiune cu contimporaniî seî, a constată trépta care a atins'o faţă cu sciinţa ce a cultivat, dacă a fost în curentul eî, dacă a adus adevĕrurî la massa verităţilor stabilite, saŭ dacă, părăsind drumul bătut, a săpat un altul noŭ.

In acest chip se dă autoruluî adevĕrata sa valóre, nu în literatura numaî a uneî naţiunî, ci în literatura generală a umanităţiî. Imprejurarea că un scriitor a trăit într'un mediŭ maî mult saŭ maî puţin favorabil desvoltăriî sciinţeî decât un altul, că a dispus de maî multe resurse, fie materiale, fie intelectuale,

că s'a născut şi scris în Paris, ér nu în Bucurescĭ, acestea sînt consideraţiunĭ personale, subjective, carĭ nu interesă pe judecătorul drept şi imparţial, pentru că sciinţa e sciinţă pretutindenĭ, şi prin urmare trebue cunoscută de orĭ-cine se pretinde a lucra într'însa.

Aplicând acéstă mĕsură la scrierile luĭ Nicolae Bălcescu, găsim că el a fost la înălţimea concepţiuniĭ istorice din epoca sa, tot aşa de bine ca Thierry şi Guizot în Francia; şi că, prin urmare, pentru el Istoria este numaĭ *povestirea evenimentelor carĭ se petrec la popóre şi între popóre.* Meritul luĭ Bălcescu, ca şi al luĭ Thierry, constă în aceĭa d'a se fi ridicat d'asupra acelora carĭ credeaŭ şi cred încă că a scrie istoria, este a nară faptele persónelor însemnate, ale regilor saŭ împĕraţilor, pe când societatea cu legile, moravurile, instituţiunile, producţiunile literare, condiţiunile economice, etc. sînt trecute sub tăcere.

Ceĭa-ce Thierry sau Guizot fac pentru istoria Franciei, pe o scară maĭ întinsă neapărat, cu erudiţiune maĭ vastă, cu forţă de cugetare maĭ considerabilă, Bălcescu o face pentru istoria naţională, nu cu maĭ puţin talent. Prin péna sa poporul român, massa, îşĭ ĭea locul în istoriă; instituţiunile încep a se curăţa de mucegaĭul ce le acoperĭa şi a-şĭ des-

văli rolul ce aŭ jucat în societate; evenimentele încep a-șĭ avé semnificațiunea lor propriă și națiunea apare completă cu manifestațiunile sale în tóte ramurile activităţiĭ, cu transformările sale în tot cursul vécurilor.

Până la Bălcescu istoriciĭ românĭ nu voĭaŭ saŭ nu puteaŭ să védă tóte acestea. Șincaĭ póte fi un bun cronicar, saŭ și un istoric dacă voițĭ, dar nu în simțul scóleĭ luĭ Thierry, pentru că în «Chronica» sa nu se vede sufletul istorieĭ, ci o grămădire de material fără regulă, fără spirit critic.

Meritul luĭ Bălcescu în acest mod noŭ d'a cultiva sciința este al unuĭ discipol fidel profesoruluĭ seŭ, pentru că istoricul nostru s'a format la scóla luĭ Thierry. De aceĭa unele pagine din scrierile sale sînt direct inspirate de operele istoriculuĭ frances.

Scrierile maĭ însemnate ale luĭ Bălcescu sînt:

1°. *Puterea armată.*

2°. *Biografia luĭ Ión și Constantin Cantacozino.*

3°. *Starea socială a muncitorilor plugarĭ în Principatele Române în deosebite timpurĭ.*

4°. *Manualul bunuluĭ Român*, un fragment ce se află la d. Odobescu cu cele-l'alte manuscripte ale luĭ Bălcescu.

5°. *Questions Economiques.*

6°. *Cântarea Românieĭ*, și

7°. *Istoria epocei luĭ Michaiŭ Vitézul*, operă postumă.

Principalul defect al *Puteriĭ armate*, este că autorul nu separă epocele în studiul ce face organisațiuniĭ militărescĭ, așa că organisarea din timpul luĭ Brâncovénu se amestecă cu organisarea din timpul luĭ Mircea și al luĭ Radu Negru. Adesea orĭ înaintéză lucrurĭ pe carĭ nu le justifică, cum de ex. : că Radu Negru este întemeiătorul armateĭ permanente, că armata era divisă în cete de o mie ómenĭ, cetele în 10 centurie, centuria în 10 decurie; că Mircea a împărțit téra în județe, și județele în căpitănie de o mie ómenĭ, și că aceștĭ căpitanĭ aveaŭ putere administrativă, judecătoréscă și ostășéscă. Acésta din urmă este adevĕrat numaĭ pentru secolul XVII, ĭar nicĭ-de cum maĭ 'nainte.

Afară de aceste erorĭ, lucrarea este fórte seriósă; ea probéză multă erudițiune din partea autoruluĭ și rĕmâne pănă astă-ḑĭ — nu voim a vorbi despre opera d-luĭ Marsillac — singura carte care se póte consulta cu autoritate în cestiune.

Ceĭa-ce adaogă mult la valórea acesteĭ scrierĭ, este că Bălcescu încă dela 1842 a recunoscut importanța organisăriĭ armateĭ pentru regenerarea Românieĭ, propunênd un sistem care nu diferă maĭ întru nimic de al legiuitoruluĭ de astă-ḑĭ.

El termină lucrarea prin următórele rândurĭ, carĭ ar trebui să fie gravate în sufletul politicilor şi celora carĭ conduc afacerile ţĕreĭ : «Să nu uĭtăm, «dice el, că o naţiă rĕsboĭnică şi unită, orĭ-cât de «mică va fi, n'a fost nicĭ-o-dată biruită şi nicĭ că va «fi, şi maĭ cu sémă să luăm aminte acea maximă «a politiceĭ rĕsboĭuluĭ, că un stat chĭar d'a doua «mână póte ajunge arbitrul cumpăneĭ politice, când «va sci a arunca la vreme o greutate într'acea «cumpănă.»

Studiele biografice despre Constantin şi Ion Cantacuzinĭ, pe lângă luminele noue ce revarsă asupra epoceĭ când aŭ trăit, căcĭ sînt întemeĭate pe acte inedite, probéză că Bălcescu înţelesese importanţa monografielor istorice, singurul mijloc ca cine-va să ajungă la generalităţile carĭ constitură sciinţa.

In articolul *Despre starea muncitorilor plugarĭ*, el studiéză cu un ochiŭ pĕtrundĕtor, cel d'întăiŭ între Românĭ şi cu documente autentice, fasele ce a trecut proprietatea în ţéră şi influinţa variă ce a exercitat asupra societăţiĭ, aşa că fără acest studiŭ evenimentele nicĭ pot avé vre-o semnificare, nicĭ instituţiunile politice nu se pot înţelege, pentru că ele depind de condiţiunile sociale, şi condiţiunile sociale depind de natura şi relaţiunile proprietăţiĭ.

Bălcescu, înţelegênd că, pentru a surpa puterea

politică a uneĭ clase, trebue a surpa puterea eĭ cea reală, puterea adică socială, avu curagiul a cere luminarea şi ridicarea posiţiuniĭ claselor de jos, darea drepturilor de o potrivă şi îmbunătătirea stăriĭ materiale a poporuluĭ.

Numaĭ ast-fel puterea politică a boerilor putea să cadă şi naţiunea să intre în drepturile sale.

Opera *Question économique des Principautés Danubiennes*, publicată în Paris la 1850 cu scop a lumina cabinetele străine despre situaţiunea adevĕrată a ţĕrilor române, este o lucrare fórte însemnată sub tóte raporturile. Bălcescu atinge aci cu multă forţă şi cu sciinţa unuĭ adevĕrat economist o mulţime de cestiunĭ economice, carĭ îşĭ aŭ până acum importanţa lor dilnică; el explică cum străiniĭ, Evreĭ şi alţĭ sosiţĭ goĭ şi cerşitorĭ în ţéră, în puţin timp se îmbogăţesc; propune înfiinţarea de instituţiunĭ de credit pentru a ajuta pe ţĕranĭ în cumpĕrarea de vite şi instrumente aratóre, şi maĭ cu sémă instituţiunea creditului fonciar, pentru că la noĭ industria existinte este numaĭ agricultura şi singurul capital abundant e solul; studiază cestiunea meteĭagĭuluĭ la Românĭ şi propune mijlócele pentru împroprietărirea ţĕranilor; arată necesitatea d'a se face un minister de agricultură în ţéră, cu misiune d'a grăbi prosperitatea şi progresul cultureĭ prin fundarea

de societăţĭ agricole şi de ferme modele; studiază cu mult interes cestiunea mănăstirilor închinate ; şi termină acéstă operă, unică în literatura nóstră economică, cu următórele :

«Ţéra s'a încelat; boeriĭ nu sînt Românĭ; eĭ nu «sînt nicĭ Ruşĭ ; eĭ sînt boerĭ, écă tot. Boeriĭ bă«trânĭ rĕscumpĕraŭ cel puţin cu sângele lor, pe «câmpiĭ de bătae pentru independinţa naţională, bri«gandagele ce comiteaŭ asupra populaţieĭ. Aceştia «nu cunosc nicĭ chĭar ruşinea. Prin urmare, nu pe «boerĭ se rézămă mântuirea Principatelor!...»

Epoca Românilor sub Mihaĭu Vitézul este cea maĭ de căpetenie operă a sa, la care a lucrat până în ultimele ḑile ale vieţeĭ fără a o puté fini.

Ea este divisă în şése cărţĭ. Din acestea, numaĭ patru sînt complete; cea d'a cincea, aprópe de finit; a şésea neîncepută.

D. Al. Odobescu, posesorul manuscriptuluĭ, a publicat în *Revista Română* până la jumătatea cărţiĭ a III-a. D-sa a avut amabilitatea d'a ne pune la dispoşiţiune restul nepublicat.

In *Introducţia,* care nu e completă, Bălcescu emite maĭ multe aserţiunĭ carĭ ni se par nefundate. Aşa că : dela întemeiarea Principatelor a existat *Adunare* saŭ *Soborul a tótă ţéra*, care făcea legĭ, scotea dăjdiĭ, declara rĕsboiŭ şi încheĭa pace, şi că

originea acesteĭ adunărĭ isvoresce din Municipalitățile Romane și din Sobórele Geților, carĭ lăsară multe urme și obiceĭurĭ între Românĭ; că aceste adunărĭ maĭ judecaŭ pricinele de vine marĭ politice, cum fac Camerele Lorḑilor și a Pairilor în Englitera și Francia, și altele. Aci el confundă epocele, mutând instituțiunĭ de prin secolul al 17-lea tocmaĭ în secolul al 14-lea.

Acéstă operă în întregul eĭ se póte așeḑa între cele maĭ seriόse producțiunĭ ce posedă literatura nóstră istorică. Maĭ mult de 500 opere sînt utilisate la compunerea eĭ; ea este scrisă, ca tóte studiile sale, sub inspirațiunea celor maĭ nobile simțiminte: amorul patrieĭ și amorul libertățiĭ; dară stilul! Ce culóre și energiă! Narațiune plină de mișcare, de căldură! Tablourĭ viĭ și strălucitóre, elocință colorată, entusiasm poetic! Citirea câtor-va pagine numaĭ te răpesce, te înflăcăréză! El nu se limitéză în povestirea evenimentelor, ci le judecă, cu multă putere de logică, de imparțialitate, de lumină; arată tóte erorile luĭ Mihaĭu Vitézul; îl înalță și îl scobóră d'o potrivă, fără patimă.

Într'un loc ḑice: «Mihaĭu nu pricepu nicĭ-odată că «în popor și numaĭ în popor e adevĕrata luĭ putere, «adevĕratul seŭ sprigin. El îl căutase când în nobilĭ, «când în armiă și în oștile mercenare, când în Austria.»

Cu multă dreptate ïarăşĭ Bălcescu combate pe aceïa carĭ susţineaŭ idea că Românii sub Mihaiŭ, alăturându-se de Austria, se alăturaŭ de fraţiĭ Românĭ din Transilvania, Banat şi părţile orientale ale Ungarieĭ şi se despărţïaŭ de orientul barbar. El ḑice :

«Austria dar ar fi abusat de protecţia eĭ, aceïa «ce ar fi silit pe Românĭ a se arunca din noŭ în «braţele Turcilor, spre a scăpa de Ungurĭ. Apoĭ «chinuiţĭ de Turcĭ, ar fi ajuns firesce acolo unde «aŭ ajuns, a se arunca în braţele Muscalilor, spre «a scăpa de Turcĭ; pentru ca, un véc după aceïa, «să se arunce érăşĭ în braţele Turcilor, spre a scăpa «de protectoratul împilător al Muscalilor. Oscilaţiĭ «nenorocite, dar neapărate, când un stat mic se «află între altele maĭ marĭ şi smîncit de dînsele. «*Acésta este sórta nenorocită a naţielor care se* «*bizuesc în străinĭ, ïar nu în ele înseşĭ; şi ast-fel* «*a fost şi sórta ţĕrelor române, câtă vreme nu se* «*vor imputernici prin unitatea naţională. Străinul* «*într'o ţéră e tot-d'a-una vătămător uneĭ naţiĭ, şi* «*facerile luĭ de bine chïar sînt rele marĭ.*»

Bălcescu, maĭ departe, arată că ereditatea nu póte intra la Românĭ. Să-l auḑim, căcĭ este interesant :

«Mulţĭ din Voevoḑiĭ noştri ceĭ marĭ, înainte şi în

«urma luĭ Mihaiŭ Vodă, visară ereditate şi, printr'o «fatalitate minunată, acest vis făcu să se stingă cu «sunet moştenirea lor. Mircea cel Bătrân visa ere- «ditate, şi până a nu muri, avu durerea să védă pe «numeroşiĭ seĭ fiĭ legĭuițĭ şi bastardĭ sfăşiind ţéra «prin pretenţiele lor la tronul dela care tatăl lor iĭ «gonĭa. Négoe Basarab visa ereditate, şi pretenţia «fiuluĭ seŭ d'a domni resculâ ţéra şi o aruncâ în «nisce rĕsbóe civile şi 'ntr'o anarchiă grozavă, care «dete prilej Turcilor a face ţéra Paşalic, şi ar fi «perit, dacă din norocire ţéra nu 'şĭ alegea Domn «pe Radu dela Afumaţĭ, care o mântui, ĭar fiul luĭ «Négoe Vodă muri pribég şi 'n ticăloşiă la Con- «stantinopole. Mihaĭu Vodă visa ereditate, şi fiul «seŭ muri pribég în pămînt străin, fără a'şĭ maĭ «vedé ţéra după mórtea tătîne-sĕŭ. Şerban Canta- «cozino visa ereditate, şi bĕu otrava vĕrsată de «chĭar rudele sale de aprópe, ĭar fiul sĕŭ rătăci «isgonit în ţéră străină. Brăncovénu Vodă visa «ereditate, şi până a nu muri vĕḑu capetele a câte «patru fiĭ aĭ sĕĭ rostogolindu-se la picĭórele sale, tăĭate «de sabiă turcéscă. Pretenţiă nebună într'adevĕr «d'a întemeĭa stabilitatea uneĭ dinastie într'un pă- «mînt ce se mişcă şi se cufundă în mijlocul furtu- «nelor dese venite de din afară, se cutrieră şi se «spulberă îndată în mijlocul unor ómenĭ ce lesne se

«prefac şi se schimbă. Moldovenii începură statul «lor prin ereditatea domnieĭ; dar îndată caracterul «nestatornic al poporuluĭ îĭ aduse a face Domn «după alegere. La un popor de un caracter schim-«bător şi nestatornic trebue instituţiĭ în analogiă cu «caracterul sĕŭ, carĭ să reguleze acéstă nestatornicıă, «fără a pretinde d'a o înăbuşi. Un asemenea popor «are trebuinţă de instituţiĭ libere, alegătóre, repu-«blicane.»

Căte-va ḑile numaĭ înainte d'a muri, descriind nenorocita bătăliă de la Mirislăŭ, Bălcescu exclamă :

«Mirislo! Mirislo! Blăstem asupra ta, loc de «peire, loc afurisit, ce de sânge eroic sorbişĭ tu în «acéstă ḑi pustiă! Amar noĕ! Acest sânge îl vom «isbândi curând, biruinţele strălucite dela Goroslo «(1601), dela Braşov, dela Petersdorf, ne vor rĕs-«buna cu prisos asupra viclenilor Ungurĭ; ele însă «nu ne vor puté întórce mărimea perdută în acéstă «ḑi, şi nenorocitele nóstre sfăşiărĭ cu Unguriĭ, de «atuncĭ păn'acum, nu vor folosi decât despoticelor «Impĕrăţie a Austrieĭ şi a Rusieĭ, duşmanele nóstre «comune. Ni se cade a vĕrsa lacrimĭ amare asupra «acesteĭ marĭ nenorocirĭ dela Mirislo; dar să nu în-«vinovăţim de loc Providenţa. Noĭ, care robiserăm «pe fraţiĭ noştri ţĕranĭ din Ţéra Românéscă şi pă-«strarăm în robia Ungurilor pe ceĭ din Ardél, maĭ «meritam óre atuncĭ mărimea şi fericirea?...»

Aci se opresce péna luĭ Nicolae Bălcescu.

Era capitolul 33 al scrieriĭ sale, care corespundea la capitolul 33 al vieţeĭ sale, vĕrsta în care a murit!... Este o întâmplare curiósă, analogă cu aceïa a luĭ Napoleon cel Mare, în manuscriptele căruïa s'a găsit un manual de geografiă, scris în juneţea sa, neterminat şi care se opría tocmaĭ la Insula St. Elena—unde, 30 anĭ maĭ în urmă, marele Impărat avea să'şĭ finéscă cariera.

De o singură operă a maĭ rĕmas să vorbim.

Cântarea Românieĭ este cea maĭ frumósă poemă naţională, căria nu-ĭ lipsesce decât versificaţiunea spre a puté fi numĕrată între capetele d'operă epice. Arare-orĭ într'o scriere românéscă, limba îşĭ desvălue maĭ mult comórele sale, imaginaţiunea îşĭ întinde aripele pe plaĭurĭ maĭ întinse.

Acéstă poemă s'a publicat de Bălcescu la 1851 în *România viitóre* ce apărea în Paris, precesă de o precuvîntare în care ḑicea că el ar fi găsit-o într'o mănăstire veche din ţéră.

D. V. Alexandri în 1863, printr'o scrisóre publicaţă în *Revista Română,* susţine că poema a fost compusă în limba francesă de A. Russo şi tradusă pe românesce de N. Bălcescu, şi că are la d-sa manuscriptul original. Acéstă taĭnă literară se vede

că s'a înpărtăşit numaĭ d-luĭ Alexandri, pentru că toţĭ ceĭ-l'alţĭ amicĭ aĭ luĭ Bălcescu recunosc pe acesta de autor al *Cântăriĭ Românieĭ*. Orĭ-cum ar fi, gloria nemuritoruluĭ istoric al luĭ Mihaiŭ Vitézul nu scade din acéstă încuscrire, ci din contra, cum ḑice d. Odobescu, «frumósa *Cântare a Românieĭ* devine «pentru noĭ o scumpă şi preţiósă reliquiă în care «se unesc amintirile a doĭ tinerĭ Românĭ cu inime «înalte şi cu talente puternice, perduţĭ amăndoĭ pré «de timpuriŭ de patria lor, pe care eĭ, în exil şi «suferinţe, aŭ cântat-o, aŭ strălucit-o, şi a căriĭ «Unire eĭ aşa de mult aŭ dorit-o şi aŭ plămădit-o «prin lucrările lor.»

IV

Este timpul d'a conchide.

In omenire sînt *caractere egoiste* şi caractere *simpatice.* In primele nu se găsesce *unitatea.* Cugetările lor remân în o stare plutitóre de nedeterminare, acţiunile lor atârnă de azardul influenţelor; îĭ distingĭ şi îĭ cunoscĭ numaĭ după masca fisică, iar nu după manifestaţiunile morale; eĭ sînt *individe,* nu persóne. Caracterul simpatic are o altă structură. Aci nu maĭ sînt lupte între pornirile impetuóse ale inimeĭ şi între dictările inteligenţeĭ; nicĭ esitaţiune, nicĭ oscilare în determinaţiunĭ; aci individul atinge cel maĭ mare grad de unitate; viaţa sa are un ideal, un scop tot-d'a-una acelaş. Eĭ bine, Bălcescu era un caracter simpatic. Inspirat de o credinţă seriósă, dotat cu un geniŭ superior, el avu o singură pasiune domi-

nantă, în giurul căreia s'aŭ coordinat tóte cele-alte: amorul pentru ţéră şi fericirea eĭ.

Atâtea suferinţe, atâtea ispitirĭ ale vremurilor grele, nu aŭ putut învinge energia sufletuluĭ seŭ, nicĭ stinge înfocatul seŭ entusiasm.

Născut într'un véc când naţiunea sa sta turtită sub despotism şi nicĭ exista pe lume ca stat politic şi neatârnat, el se luptâ pentru regenerarea eĭ. Era nevoiă de revoluţiune; dar nimenĭ n'a atins cestiunile sociale, reformele de întrodus, cu atâta curagiŭ, cu atâta pĕtrundere, cu atâta vioiciune! Nimenĭ ca el n'a semĕnat ideĭ, şi ideĭ sănĕtóse, regeneratóre pentru viaţa nóstră politică şi socială! El a căutat să deştepte consciinţa naţională şi să aprindă flacăra patriotismuluĭ în sufletele amărîte şi amorţite! Ca militar, ca politic, ca bărbat de sciinţă, ca revoluţionar în ţéră şi în străinătate, nu a lucrat decât pentru mântuirea patrieĭ, pe care o iubĭa până la nebuniă!

El a concentrat în sine tóte aspiraţiunile némuluĭ român! Unitatea naţională, neatârnarea naţională, écă ideile mântuitóre — ḑicea el — ce trebuesc să stea săpate în inimele generaţiunilor fiitóre.

Cu o vocaţiune extraordinară pentru istoriă, fără studie însă de ajuns, fără cunoscinţă de limbĭ, numaĭ prin o răbdare, prin o voinţă de fer, el consultâ maĭ tóte scrierile străine privitóre la istoria naţională

şi pe când un Bolintinénu creà palate de cristalurĭ în versurile sale, genialul Bălcescu rescolĭa archivele Statuluĭ, bătea la uşa mănăstirilor, străbătea văile pentru a culege inscripţiunĭ şi tradiţiunĭ, colinda Europa occidentală întrebând cu un entusiasm febril archivele şi bibliotecele străine despre tot ce puteaŭ să-ĭ spună de trecutul némuluĭ seŭ!...

Pe când ceĭ-l'alţĭ istoricĭ contimporanĭ aĭ sĕĭ îşĭ concentraŭ atenţiunea asupra rĕsbóelor şi datelor cronologice, ĭar alţiĭ dedeaŭ sbor liber imaginaţiuniĭ, scriind istoria cu condeiul romancierilor în loc de a face cercetărĭ serióse, Bălcescu se afunda în amurgitul timpilor şi, lărgind orizontul istorieĭ, studia condiţiunea ţĕranilor, a poporuluĭ, fasele sociale, în documente autentice, singurele surse pentru certitudinea istorică, căcĭ el scia că spiritul şi imaginaţiunea, în ce privesce istoria, nu pot crea nimica durabil.

Nebun de carte!... studia ḑile şi nopţĭ întregĭ, fără a gândi la repaos, chĭar când teribila bólă, ce-ĭ usca rărunchiĭ, refusa orĭ-ce ocupaţiune intelectuală.

Răpit de timpuriŭ sciinţeĭ istorice şi democraţieĭ române, el nu avu fericirea d'a vedé făptuite şi a transforma singur în legĭ positive ideile sale: unirea ţĕrelor plină şi întrégă, *împroprietărirea*

țěranilor, secularisarea averilor mănăstirilor închinate şi neînchinate, egalitatea drepturilor, sufragiul universal, instrucțiunea publică, înarmarea întregeĭ națiunĭ etc.

Guvernul român în 1859 a decis aducerea osemintelor luĭ, dară... neferícire pentru România! ele nu s'aŭ putut găsi, căcĭ în grópa comună, unde se aruncaseră, se depusese peste dînsele în timp de 11 anĭ miĭ de cadavre!...

O statuă însă pentru primul *democrat* al Românieĭ nu s'ar puté înălța?

O edițiune completă a operelor sale nu s'ar puté publica?

Generațiunea *jună* liberală și democrată nu datoresce óre nimic memorieĭ unuĭ bărbat, pelerinul și apostolul naționalitățiĭ, care străbătênd oficinele preseĭ, cabinetele diplomaților, făcea cunoscută lumiĭ și monarchilor starea de jale a uneĭ națiunĭ și reclama drepturile străbune ale Românieĭ?...

Ar fi să trecem, póte, peste cadrul acestuĭ studiŭ, daca am cerceta ce s'a făcut cu opera democratică începută de Bălcescu, ce progrese s'aŭ adus pe câmpul sciințeĭ istorice dela el încóce, ce a devenit acea activitate politică, literară, de altă dată...

Ne grăbim dară a conchide.

O generațiune trebuĭ să iea făclia progresuluĭ

generaţiunii care móre, pentru a o încredinţa la rândul seŭ generaţiunii ce-ĭ urméză. Alt-fel ea nu rĕspunde chemării sale. Trăesce în întunerec, paşiĭ seĭ rătăcesc, şi din rătăcire 'n rătăcire se prăvălesce în prăpastiă.

Generaţiunea albită astă-ḑĭ şi care a început a perde unul câte unul din membriĭ seĭ, ne lasă o preţiósă moştenire, pe care alte popóre nu aŭ dobândit-o decât prin rîurĭ de sânge şi mormane de cadavre. Ea ne lasă instituţiunile cele maĭ democratice, pe carĭ le póte avé o naţiune. Ea a luptat pentru ele; şĭ-aŭ jertfit aniĭ vieţeĭ... Remâne generaţiuniĭ tinere să scie a se folosi de dînsele, şi în acelaşĭ timp să le apere, să le conserve...

Pentru unele naţiunĭ, şi maĭ cu sémă în secolul în care trăim, progresul în politică precede progresuluĭ intelectual; el însă n'are o basă solidă; edificiŭ ridicat pe nisip, supus la vînturile facţiunilor, creat prin combinaţiunĭ politice, dărămat prin alte combinaţiunĭ politice...

El nu dobândesce o existenţă durabilă, decât atuncĭ când are de basă progresul intelectual...

O naţiune póte avé imense bogăţiĭ; pămînt roditor şi bine populat; posiţiune avantagiósă pentru comerciŭ; porturĭ, canalurĭ, reţele de drumurĭ de fer în tóte punctele; bărbaţĭ de Stat eminenţĭ, regĭ saŭ împĕraţĭ

marĭ, magistraţĭ capabilĭ, legislatorĭ însemnaţĭ, patrioţĭ curagioşĭ şi desinteresaţĭ, armate organisate, viteze cum n'aŭ fost altele... tóte acestea însă nu-ĭ vor puté servi la nimic, pe cât timp poporul va rĕmâné în *ignoranţă*...

Guvernul şi legiuitoriĭ se vor sili în zadar, ca prin legĭ să modifice opiniunile, să regenereze naţiunea... Eĭ nefiind decât servitoriĭ poporuluĭ, reuşesc numaĭ atuncĭ când reformele ce întroduc sînt înţelese şi reclamate de dînsul; altfel, reacţiunea nu întârḑiă a veni la suprafaţă, şi totul se surpă.

Machina guvernamentală póte avé orĭ-câte miĭ de róte şi rotiţe, administraţiunea publică şi financiară în perfecţiune; poporul însă — printr'o aplecare neghĭóbă a natureĭ umane — în loc d'a păstra calităţile cetăţénuluĭ şi a-şĭ exercita suveranitatea, se va cufunda şi maĭ mult într'o órbă supunere către autoritate, şi acésta, lucrând fără control, va fi expusă şi maĭ mult a rătăci...

Presă quotidiană, advocaţĭ şi ómenĭ de legĭ, învăţaţĭ şi medicĭ, pot fi în orĭ-cât de mare numĕr; dară dacă eĭ nu se vor sili, fie-care în resortul lor, uniĭ a explica drepturile cetăţénuluĭ, instituţiunile politice, alţiĭ procedura tribunalelor, alţiĭ igiena populară, alţiĭ să distrugă superstiţiunea prin rĕspândirea sciinţelor fisice, prin cabinete de lectură,

prin cărţĭ de sciinţă, prin conferinţe publice... poporul va rĕmâné tot aşa de nepăsător, tot aşa de somnoros, tot în acelaşĭ miseriă.

Écă dară direcţiunea ce trebue să iea activitatea noueĭ generaţiunĭ: luminarea poporuluĭ; dară în acelaşĭ timp scrutarea cu un ochiŭ sever a politiceĭ capilor, acel spirit democratic care nu lasă pe clasele guvernante a rĕtăci în paşiĭ lor şi care constituă adevĕratul progres al uneĭ naţiunĭ...

Democraţia pretutindenĭ, dară maĭ ales în ţéra nóstră, unde abĭa s'aŭ aruncat primele'ĭ fundamente şi duşmani-ĭ sînt mulţĭ, are nevoe, pentru a prinde rădăcină şi rodi, de apĕrătorĭ luminaţĭ, sincerĭ, curagĭoşĭ şi devotaţĭ, carĭ sciind să combine libertatea cu stabilitatea, combat empirismul ignorant al guvernanţilor şi lasă liber de orĭ-ce pedică mersul natural al poporuluĭ.

Acésta a fost şi calea mareluĭ istoric, mareluĭ bărbat de Stat, mareluĭ patriot român Nicolae Bălcescu, şi fie ca generaţiunea de adĭ să'l înţelégă şi să urmeze drumul croit de dînsul!...

Estract din **Columna luĭ Traian,** *No. 5 (2)*
anul 1876.